

آثار شیخ طوسی در کتابخانه حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی

مهر محمود موسوی

شیخ ابو جعفر محمد بن حسن طوسی مشهور به «شیخ الطائفة»، از دانشمندان و علمای پرآوازه جهان اسلام است که نامش در آسمان دانش، چونان ستاره درخشان نورافشانی می‌کند. ایشان در بسیاری از علوم اسلامی خصوصاً فقه، اصول، حدیث، تفسیر، کلام و رجال صاحب نظر بوده و دارای تألیفات بسیار گرانقدری است. از افتخارات این عالم بزرگ، تأسیس حوزه علمیه نجف اشرف است که اینک نزدیک به یکهزار سال از تاریخ تأسیس آن می‌گذرد، در طول این سالها بزرگان بسیاری در این حوزه پرورش یافته و پرچم اسلام ناب و فرقه ناجیه اثنا عشری را در عالم به اهتزاز درآورده‌اند. و به جرأت می‌توان گفت که اکثر علمای پیش از ایشان، به نوعی ریزه خوار خوان علمی او بوده‌اند. منزلت علمی ایشان به قدری بوده که تا حدود یک قرن پیش از این، اگر قداما در فقه عنوان «شیخ» را به صورت مطلق به کار می‌بردند، منظور شیخ طوسی بوده و علامه حلی نیز وی را با عنوان: «شیخ الامامیة و وجههم و رئیس الطائفة» توصیف نموده است. همچنین پدر

شیخ بهایی، حسین بن عبد الصمد عاملی نیز، در وصف او چنین گفته است: «امام وقته و شیخ عصره، رئیس هذا الطائفة و عمدتها، بل رئیس العلماء كافة»^۱.

ولادت:

وی در رمضان سال ۳۸۵ ق، در شهر طوس خراسان دیده به جهان گشود و پس از گذراندن تحصیلات مقدماتی در زادگاه خویش، به سال ۴۰۸ ق، در سن ۲۳ سالگی عازم بغداد گردید. در بغداد از محضر عالم بزرگ شیعی، شیخ محمد بن محمد عکبری، مشهور به «شیخ مفید» بهره‌ها برد و این شاگردی که تا پایان عمر با برکت شیخ مفید^ع ادامه داشت، سبب شد تا شالوده علمی ایشان در خدمت آن استاد وارسته پی ریزی شود. وی در کنار بهره‌گیری از درس شیخ مفید از محضر اساتیدی چون: حسین بن عبید الله غضائری (م ۴۱۱ ق)، ابن جنید اسکافی (م ۳۸۱ ق) و احمد بن محمد بن موبسی، مشهور به ابی الصلت اهوازی بهره‌مند گردید.

پس از رحلت شیخ مفید به سال ۴۱۳ ق، از محضر شاگرد بزرگ وی، سید مرتضی، مشهور به علم الهدی کسب علم نمود و مورد توجه خاص وی قرار گرفت. پس از وفات علم الهدی، ریاست و رهبری جهان تشیع را عهده دار گردید. وجود با برکت او توانست صدها تن از دانشمندان شیعه و سنی را از نقاط مختلف، گرد هم آورده و آنها را از انوار علوم الهی بهره‌مند نماید.

تأسیس حوزه علمیه نجف:

صیت علمی شیخ به گونه‌ای فراگیر شد که خلیفه عباسی القائم بالله، کرسی تدریس کلام را در بغداد به ایشان واگذار نمود. و این امر سبب گسترش افکار نورانی اهل بیت^ع، در جامعه علمی آن روز شد، به طوری که علمای اهل سنت نیز از دور و نزدیک، برای حل مشکلات علمی خویش به او رجوع می‌کردند.

اما وضع بدین منوال پیش نرفت و در سال ۴۴۷ ق، به دنبال یورش سلجوقیان به بغداد، این شهر به اشغال ایشان درآمد و شیعیان مورد تعرض قرار گرفتند، شیخ طوسی نیز از این غائله مصون نماند و کتابخانه نفیس وی، در آتش جهل عده‌ای کور دل سوخت.

از این رو شیخ به سوی نجف اشرف که در آن زمان وسعت چندانی نداشت، روانه شده و پس از فروکش کردن غائله بغداد، در کنار بارگاه ملکوتی امیرالمؤمنین علی علیه السلام، حوزه علمیه شیعه را بنیان نهاد که ملجأ اعتقادی شیعیان جهان گشت و تا امروز نیز پابرجاست.

آثار:

شیخ علاوه بر افتخار بنیانگذاری حوزه علمیه نجف، دارای آثار مکتوب گرانبهایی در موضوعات مختلف علمی است و این گویای آن است که وی در بیشتر علوم متداول عصر خویش صاحب نظر بوده است. علامه آقا بزرگ تهرانی در مقدمه تفسیر التبیان شیخ، ۴۸ عنوان از کتابهای وی را نام برده است.

فرزند شیخ:

از شیخ الطائفه پسری به نام شیخ حسن به یادگار ماند که به شیخ ابوعلی طوسی معروف است و به حق میراث دار علمی شایسته‌ای برای ایشان به حساب می‌آید، وی بعد از پدر مسؤولیت مرجعیت فقهی و حوزه درس او را به شایستگی برعهده گرفت.

وفات:

شیخ طوسی در شب دوشنبه بیست و دوم ماه محرم سال ۴۶۰ هجری قمری، در سن هفتاد و دو سالگی، دار فانی را وداع گفت و در نجف اشرف در منزل خویش به خاک سپرده شد. قبرش مزار و مسجد است که به نام مسجد طوسی معروف و به صحن مقدس مرتضوی متصل است.

و اما در این فهرست، تلاش شده تا آثار گرانبهایی از شیخ که به صورت دست‌نویس در گنجینه نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله مرعشی نجفی علیه السلام نگهداری می‌شود، به ترتیب حروف الفبا و شماره نسخه‌ها، به حضور محققان در این عرصه معرفی شود.

اهمیت حفظ و معرفی آثار خطی:

حفظ و معرفی آثار خطی از چند نظر حائز اهمیت است:

الف - آراء و عقاید مختلف فقهی، اصولی، کلامی، حدیثی و سایر علوم مبتنی بر نظریات بنیان و بزرگان این علوم و فنون است و دست یافتن به این نظریات ممکن نیست، مگر از طریق آثار ایشان. از طرفی این آثار هر قدر از قدمت بیشتری برخوردار باشد و تاریخ کتابت

آنها به عصر مؤلف نزدیکتر باشد، یا بر وی قرائت شده و انهایی داشته باشد، اتقان آنها بیشتر می شود. بسا نظریات غیر مستندی که از قدما بیان می شود، ولی استناد آن تنها به نقل دیگران است. از این رو برای رسیدن به سرچشمه علوم، بایستی به نسخه های قدیمی تر دسترسی پیدا کرد و این امر میسر نیست، مگر به حفظ و معرفی چنین آثاری. ب- اگرچه بخش معظمی از مخطوطات به زیور چاپ آراسته گردیده و نیاز مبرمی به نسخه خطی آن نیست، ولی هنوز کتابهای ارزشمند بسیاری موجود است که انتشار نیافته اند و یا به گونه ای بایسته از روی نسخه اصل، مصحح یا اقدم نسخ، چاپ نشده است. تجدید چاپ اینگونه کتب مخصوصاً در علوم دینی چون حدیث، رجال، فقه و برخی علوم دیگر، از جمله طبّ حائز اهمیت است، مانند اسماء راویان حدیث، به عنوان مثال، گاهی نام ناقل تصحیف شده است، چون «برید بن معاویه عجلی» به «یزید بن معاویه» که صحت حدیث را خدشه دار می نماید. همان گونه که تصحیف کلمه ای در متن فقهی موجب تغییر در معنا و در نتیجه تغییر در حکم می شود، مانند حدیث معروف: «من صام رمضان و اتبعه ستاً من سؤال...» که به «شیئاً من سؤال» تصحیف شده است. همین گونه است در تاریخ، به ویژه ارقام تاریخی که با تشابه کلمه ای چون «سبعین» و «تسعین» موجب شده، تاریخ وقایع مهمی چون شهادت حضرت فاطمه زهرا - سلام الله علیها - مختلف نقل شود.

ج- از طرفی دسترسی به نسخه های خطی قدیمی تر، به طوری که قدمت آنها به سالهای پیش از حاکمیت صفویه (۹۰۷ - ۱۱۳۵ هـ) در ایران بازگشت کند، باعث رفع شبهات و تهمت هایی می شود که بر شیعه وارد شده و بطلان عقیده و سخن مهمل کسانی که برخی عقائد شیعه را زاییده صفویه می دانند، با استناد به کتب خطی قبل از عهد صفویه که عقاید شیعه در آنها مطرح شده است، آشکار می گردد.

نمونه ای از نفیس ترین نسخه ها:

از جمله نسخه های خطی با ارزش و نفیس، نسخه های شماره ۱۳۶۷۹ و ۱۳۶۸۰ است که قدیمی ترین نسخه از کتاب شریف استبصار است. این کتاب که اهمیت آن در فقه شیعه بر کسی پوشیده نیست و یکی از کتب اربعه شیعه است، به لطف خداوند متعال، به تازگی در این گنجینه گرانبها قرار گرفته است و متولی کتابخانه حضرت حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید محمود مرعشی نجفی، پس از سالها با مشکلات بسیار برای این کتابخانه خریداری نموده اند. ایشان بعد از خریداری این کتاب می گفتند: پدر بزرگوارم

سالها آرزوی به دست آوردن چنین نسخه‌هایی را داشتند که برخی را موفق نشدند و بحمد الله اکنون بسیاری از آنها در زمره نفایس خطی این کتابخانه قرار گرفته است. شایسته است بزرگانی که برای تصحیح متون مرجع اقدام می‌نمایند، از تصحیح و چاپ چنین نفایسی دریغ نورزند، چه بسا عباراتی در این نسخه‌ها باشد که در نسخه‌های بعدی از قلم افتاده و یا به وسیله کاتبان اشتباه نگارش یافته، از این رو برای به دست آوردن نظر صحیح‌تر مؤلف، رجوع به نسخه‌هایی با قدمت بیشتر لازم است. ناگفته پیداست که برای معرفی آثار خطی بزرگان، زحمات فراوانی کشیده شده و در این بین حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و شیوه گردآوری مجموعه بسیار نفیس کتب خطی کتابخانه ایشان، با آن بضاعت اندک، نشان از اهمیت این امر دارد که خاطرات متولی کتابخانه معظم له گواه بر این مدعاست.^۱ یادآوری: الف - شیوه به کار رفته در این فهرست، همان شیوه‌ای است که در فهرس جدید کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته اعمال شده است. ب - گزارش متن و آغاز و انجام نسخه‌های متعدد از یک کتاب، به نسخه اول ارجاع داده شده است. بنابراین فقط در مواردی که آغاز و انجام نسخه‌ها با نسخه ارجاعی تفاوت دارند، ذکر شده است.

منابع

- التیان، شیخ طوسی، با مقدمه آقا بزرگ تهرانی، بیروت، دار احیاء التراث.
 فقهای نامدار شیعه، عقیقی بخشایشی، قم، کتابخانه حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۷۲ ش.
 فهرس کتب الشیعة و اصولهم و اسماء المصنفین و اصحاب الاصول، شیخ طوسی، تحقیق: سید عبد العزیز طباطبایی، قم، مکتبة المحقق الطباطبایی، ۱۴۲۰ ق.
 کتاب و کتابخانه در اسلام (مجموعه مقالات)، کاظم مدیرشانه چی، مشهد، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۴ ش.
 مفاخر اسلام، علی دوانی، تهران، امیر کبیر، جلد ۳.
 یادنامه شیخ طوسی، محمد واعظ زاده خراسانی، مشهد، دانشگاه فردوسی، ۱۳۵۴ ش.

۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته: ۵۸۴/۳۴.

۱. اجوبة المسائل الحائرية = المسائل الحائرية = جوابات المسائل الحائرية

(گوناگون - عربی)

آغاز: «بسملة، مسألة: ما يقول الشيخ الجليل الاوحد ... في رجل عقد على امرأة نكاحاً ولم يدخل بها، ألها عليه نفقة وكسوة أم لا؟ الجواب: إذا مكنت من نفسها وسلمتها إليه، لزمته نفقتها وكسوتها وإن لم تمكنه، لم يلزمه ذلك...».

انجام: «عن الكلب، إذا كان مبلأً جسمه و تنفض، فوقع ما ينفضه في بئر ما الذي يطهرها وكم مقدار ما ينضح فيها. الجواب: يستفى لوقوع الكلب و خرج حياً و هو سبع، تمت».

گزارش متن: «پاسخ پرسشهای گوناگونی است در موضوعات فقه، عقائد، تفسیر و... که از محضر شیخ طوسی سؤال شده و ایشان به آنها جواب داده‌اند، به گونه‌ای که خود شیخ در الفهرست اشاره نموده است. این مسائل حدود سیصد مسأله بوده، ولی در نسخه حاضر یکصد و پنجاه و دو مسأله آمده است. این رساله از مآخذ بحار الانوار است که علامه مجلسی از آن نقل نموده، و ابن ادریس نیز در مستطرفات سرائر به عنوان الحائرات از آن نقل قول می‌نماید.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: رمضان ۱۲۶۴ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰ «۳۱ الف - ۵۰ الف» □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن: ۱۴ × ۸ □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۵/۵ □ نوع جلد: مشمعی مشکى؛ عطف: تیماج مشکى □ ترقیمه: «تمت المسائل الشريفة المنسوبة إلى الشيخ الجليل العالم العامل الباذل الفقيه المتبحر... في يوم الاثنين الرابع عشر من شهر الله المبارك من شهر سنة أربع و ستين و مئتين، بعد الألف من الهجرة».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی با نشان «منه اعلى الله درجته» دارد، نسخه بدلها در حاشیه آمده، از برگ ۳۸ به بعد، عناوین نانوشته است.
الذريعة: ۲۱۸/۵ و ۳۴۳/۲۰؛ ریحانة الأدب: ۳۲۵/۳.

«شماره نسخه: ۱۵۱۹/۳»

۲. اجوبة المسائل الحائرية = المسائل الحائرية = جوابات المسائل الحائرية (۲)

(گوناگون - عربی)

آغاز: مانند نسخه شماره ۱۵۱۹/۳.

انجام: «مسألة عن رجل مات و ترك أولاداً و تاریخ الكتابين على السواد و التماثل و لا يتقدم أحدهما على الآخر، ما الحكم في ذلك. الجواب: إذا...» افتاده.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۲ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴ «۲۱۵ ب - ۲۲۸ ب» □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۶ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲/۵ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده است.

«شماره نسخه: ۱۲۷۴۷/۵»

۳. اختیار معرفة الرجال = رجال الكشي (رجال - عربی)

آغاز: «بسملة، حمدويه بن نصير الكشي، قال: حدثنا محمد بن الحسين بن ابي الخطاب، عن محمد بن سنان، عن حذيفة بن منصور، عن ابي عبد الله عليه السلام: اعرفوا منازل الرجال منا على قدر رواياتهم عنا، محمد بن سعيد الكشي...».

انجام: «يقول: سمعت أحمد بن سعيد الرازي، يقول: إن أبا صلت الهروي ثقة مأمون على الحديث، إلا أنه يحب آل رسول الله عليه السلام و كان دينه و مذهبه، ثم يتلوه في الجزء السابع ما روي في حويز القمي...».

گزارش متن: از جمله کتابهای اصلی رجال، کتاب معرفة الثقلين یا رجال کشی تألیف ابو عمرو محمد بن عمر بن عبد العزیز کشی است که در نیمه اول سده چهارم هجری، همزمان با محدث کلینی صاحب کافی می‌زیسته، اصل کتاب از میان رفته است و آنچه در دست ماست اختیار و انتخاب از آن کتاب است که به وسیله شیخ طوسی رحمته الله انجام گرفته است. شیخ در الفهرست خود این کتاب را جزء تألیفات خود برشمرده و این اثر جزء کارهای علمی او آخر حیات او می‌باشد. و به گونه‌ای که سید بن طاووس که از طرف مادر نسبت به شیخ طوسی می‌رساند، در کتاب فرج المهموم نقل کرده که شیخ در سه شنبه ۲۶ صفر ۴۵۶، یعنی پنج سال پیش از وفات، املاء آن را بر شاگردان خویش در نجف اشرف، آغاز نموده و هدف از آن ذکر روایات و اخبار مربوط به راویان و رجال است، این کتاب معتبرترین مأخذ و قدیمی‌ترین سند تاریخ تشیع در عصر اول دوران حیات ائمه شیعه علیهم السلام و همچنین رابطه شیعیان با ائمه علیهم السلام است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: قاسم بن علی اکبر خوانساری، به قرینه رساله سوم □ تاریخ کتابت: ذی الحجه ۱۲۳۶ □ عنوانها و نشانیها: قرمز، برخی نانوخته □ نوع کاغذ: فرنگی آهار مهر زده □ تعداد برگ: ۱۰۸ «۱ ب - ۱۰۸ الف» □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۴/۵ × ۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی؛ عطف: تیماج قرمز.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده، حاشیه برخی برگها اندکی رطوبت دیده است. اختیار معرفة الرجال، تحقیق: حسن مصطفوی، چاپ: دانشگاه مشهد، ۱۳۴۸ ش؛ الذریعه: ۸۸/۱۰.

«شماره نسخه: ۱۴۳/۱»

۴. اختیار معرفة الرجال = رجال الکشی (۲)
(رجال - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه شماره ۱۴۳/۱.

گزارش نسخه: «نوع خط: نسخ □ نام کاتب (بخش نونویس): علی بن عبد الغنی علوی □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ هجری، بخش نونویس: محرم ۱۳۳۴ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴۱ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۵ × ۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵ × ۱۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «حرره علی العلوی، نجل المرحوم آقا میرزا عبد الغنی، فی التاسع و العشرین من شهر محرم الحرام، من شهور سنة الف و ثلاثمئة و أربع و ثلاثین».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدلها در حاشیه آمده، از برگ ۴۹ تا ۷۲ و برگ آخر نونویس شده، ترجمه مصنف به وسیله کاتب بعد از انجام آمده است. دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله، روی برگ نخست در خصوص خرید نسخه حاضر چنین آمده است: «للحقیر شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی، اشتریته بأربعة توامین فی بغداد ۱۳۴۰ هجری».

«شماره نسخه: ۱۴۴»

۵. اختیار معرفة الرجال = رجال الکشی (۳)
(رجال - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه ۱۴۳/۱.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: نبی بن بنیاد قزوینی □ تاریخ کتابت:

ربیع الاوّل ۱۰۴۹ هـ محل کتابت: قزوین هـ عنوانها و نشانها: قرمز هـ نوع کاغذ: شرقی هـ تعداد برگ: ۲۴۹ هـ تعداد سطر: ۱۹ هـ اندازه متن: ۷×۱۶/۵ سانتیمتر هـ اندازه جلد: ۱۲/۵×۲۵ سانتیمتر هـ نوع جلد: تیماج زرشکی؛ عطف: تیماج قرمز هـ ترقیمه: «اتفق الفراغ منه يوم ثامن عشر شهر ربیع الاوّل سنة ۱۰۴۹، تسع و اربعین بعد الالف من الهجرة النبویة - علی مهاجرها الصلاة و التّحیة - فی محروسة دار السلطنة قزوین - حماها الله عن کید المنافقین و المفسدین - علی يد أقلّ العباد نبی بن بنیاد قزوینی حامداً».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و نسخه بدلها در حاشیه آمده است. دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله، روی برگ نخست چنین آمده است: «کتاب اختیار رجال الکشی و هو العلامة القدوة المتبحر، الشیخ ابو عمرو محمد بن عمر بن عبد العزیز الکشی، الذی قال فی حقّه شیخ الطائفة و شیخنا النجاشی: ثقة، عین، بصیر بالأخبار و الرجال، حسن الاعتقاد، صحب العیاشی و عنه أخذ، ثمّ اعلم إنّ هذا الكتاب المعروف برجال الکشی، هو اختیار رجال الکشی، فإنّ شیخنا الطوسی لحضه و هدبه و سّمه اختیار الرجال، و الاصل لا یعثر علیه فی هذه الأعصار انتهى. حرّره الرّاجی شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی فی مستهل شعبان ۱۳۷۵، ببلدة قم المشرفة حرم الأئمة الأطهار». دو مهر بیضی «عبد الباقي الحسینی» روی برگ نخست آمده، و مهر چهارگوش «سعید من تولی أهل البيت» پشت برگ انجام دیده می‌شود.

«شماره نسخه: ۵۷۵»

(رجال - عربی)

۶. اختیار معرفة الرجال = رجال الکشی (۴)

آغاز: مانند نسخه ۱۴۳.

انجام: «حمدویه، قال: حدّثنی محمد بن عیسی، عن عثمان بن عیسی، قال: اسامة بن حفص، کان قیماً لأبی الحسن موسی رحمته الله، یتلوه الجزء السادس، ما روي عن رهم الأنصاری...».

گزارش نسخه: هـ نوع خط: نسخ هـ نام کاتب: منصور بن علی بن منصور الخازن

هـ تاریخ کتابت: ربیع الأوّل ۵۷۷ هـ عنوانها و نشانها: قرمز و مشکی هـ نوع کاغذ: شرقی

تعداد برگ: ۲۰۹ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۲×۱۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج گل و بوته □ ترقیمه: «فرغت من کتابته فی الأربعاء رابع عشر ربیع الأول من سنة سبع و سبعین و خمسمئة و کتب منصور بن علی بن منصور الخازن».

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس و قدیمی‌ترین نسخه موجود است که در حاشیه تصحیح و با عبارت: «بلغ المقابلة بقراءة السيد نجم الدين محمد بن ابي هاشم - دام توفيقه -، کتبه يحيى بن الحسن بن البطريق، بلغت قراءة - أيده الله -» مقابله شده، در برگهای نخستین تملک‌هایی از اشخاص مختلف بدین شرح آمده است:

تملک شمس الدین محمد بن اسد که آن را قاسم بن علی بن حسین حائری نوشته است، سالم بن عبد الله بن عمر بن سالم بن عبد الله الحسينی، به تاریخ رجب ۵۹۹؛ علی بن احمد بن سلیمان، به تاریخ صفر ۶۵۶؛ احمد بن فهد، علی بن محمد بن جبلة بن بابویه، المجاور بالحائر و علی بن حسن بن محمد العجمی الحائری به تاریخ ۷۲۴ هجری؛ عبدالباقی بن عبد الغنی الحسينی، به تاریخ ۱۱۹۹ با مهر مربع «الواثق بالله الغنی عبد الباقي الحسينی»، سید حسین بن عبد الغنی الحسينی به تاریخ ۱۲۰۳ هجری، همراه مهر بیضی وی «عبدہ حسین الحسينی»؛ موسی بن جمال الدین بن اسدالله، المعروف به حجة الاسلام بروجردی به تاریخ ۱۳۰۶ هجری، همراه مهر بیضی «موسی بن جمال الدین»؛ حسن المصطفوی تبریزی به تاریخ ۱۳۷۶ هجری؛ علی بن عبدالحسین بن سلیمان الحسينی الموسوی المدني محتداً و البتاوی مولداً و الحل منشأً، همراه مهر هشت گوش حاشیه دار بر روی برگ نخست با عبارت، حاشیه: «ظنتی حسن بالله و بالنبی المؤمن و بالوصی ذو المنن و بالحسین و الحسن» وسط: «عبدہ الفقیر عبد الحسین بن سلطان الحسينی الموسوی»، حسن بن عبد الکریم الغتال، علی بن عبد الحسین بن سلطان الحسينی الموسوی، محمد بن صدق بن علی بن محمد الحسينی، حسن بن علی بن علی بن محمد بن جبلة بن بابویه الفراهانی المجاور بالحائر، علی بن علی بن محمد بن جبلة بن بابویه الفراهانی المجاور بالحائر، عبد الله بن محمد جعفر، همراه مهر بیضی وی «عبد الله بن جعفر».

برگهای نخستین و انجام اندکی آسیب دیده و ترمیم شده، با دو قلم کتابت شده و از

برگ ۱۹۰ به بعد، به خط منصور بن علی بن منصور خازن می باشد، برخی برگها اندکی رطوبت دیده است.

«شماره نسخه: ۲۶۳۶»

۷. اختیار معرفة الرجال = رجال الکشی (۵) (رجال - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه شماره ۱۴۳/۱.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: علاءالملک بن عبدالقادر حسینی مرعشی «بخش نخست»، محمد حسین بن مجدالدین اصفهانی «بخش آخر» □ تاریخ کتابت: رجب ۹۶۴ «بخش نخست» □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۱۴ «۱۳۳ ب - ۲۶۴ الف» □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج سبز با ترنج گل و بوته. □ ترقیمه: «نقد یوم السبت ۲۳ رجب سنة ۹۶۴ (برگ ۲۰۸ ب)، هذا من عواری الزمان، بید اقل خلق الله محمد حسین بن مجدالدین علی الاصفهانی - غفر له و لأبيه و تجاوز عنهما - (انجام)».

ویژگیها: نسخه ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی با نشان «صاح، عش و محمد تقی» دارد. حاشیه برخی برگها اندکی آسیب دیده و مرمت شده، مهر بیضی «جواد بن مرتضی الحسنی الحسینی الطباطبائی» پشت برگ نخست همراه عنوان «وقف عن محمد بهاءالدین، من ذریة الشریف محمد بن مکی، سنة ۱۶۳۱»، مهر حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله، در برگ انجام دیده می شود.

«شماره نسخه: ۶۸۷۷»

۸. اختیار معرفة الرجال = رجال الکشی (۶) (رجال - عربی)

آغاز: «حدثنی محمد بن مسعود، قال: حدثنی علی بن محمد بن یزید القمی، قال: حدثنی محمد بن أحمد بن یحیی، قال: حدثنی أبو إسحاق إبراهيم بن هاشم...».

انجام: فی علی بن جعفر بن العباس المروزی، قال محمد بن مسعود: علی بن جعفر بن العباس الخزاعی، کان واقفياً».

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: ملا عبدالله شوشتری □ تاریخ کتابت: رجب ۹۸۸ □ محل کتابت: حیع شام □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد

برگ: ۶۹ «۱۲۱ ب- ۱۹۹ ب» □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۰×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج حنایی مجدول □ ترقیمه: «وقد اتفق الفراغ من كتابته يوم الثلاثاء ثاني عشر شهر رجب المبارك سنة ثمان و ثمانين و تسعمئة و كان ذلك في بلدة حيع من بلاد شام».

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است که به خط مبارک ملاً عبد الله شوشتری از علمای برجسته اوایل سده ۱۱ هجری و از استادان مجلسی اول کتابت شده، در حاشیه تصحیح شده، اندکی حاشیه نویسی دارد. این نسخه از روی نسخه‌ای به خط ابن طاووس و او نیز از روی نسخه‌ای به خط ابن ادریس کتابت نموده است. فهرست مطالب کتاب به خط مالک نسخه «محمد مراغی نجفی»، قبل از آغاز و بعد از انجام آمده است.

«شماره نسخه: ۱۳۲۳۴/۲»

۹. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (حدیث - عربی)

آغاز: «بسملة، الحمد لله ولی الحمد و مستحقه... أما بعد، فانی رأیت جماعة من أصحابنا لما نظروا فی کتابنا الكبير الموسوم بتهذیب الأحكام، و رأوا ما جمعنا فيه من الاخبار المتعلقة بالحلال و الحرام و وجدوها مشتملة علی أكثر ما یتعلق بالفقه من أبواب الأحكام...».

انجام: «و يمكن أن تحمل هذه الروایات علی ضرب من التقیة، لأن ذلك مذهب كثير من العامة. و قد روي عن النبي ﷺ...».

گزارش متن: این کتاب از جمله چهار کتاب مهم و معتبر شیعه است که شیخ بعد از کتاب‌های تهذیب الأحكام و نهاية الأحكام تألیف نموده است. در این کتاب تنها به ذکر احادیث تهذیب اکتفا نشده، بلکه در آن کتاب به کافی و من لا یحضره الفقیه که در سه کتاب قبل از استبصار از کتب اربعه آمده است، ضمن این کتاب حلاجی شده و احادیث دست اول که به نظر شیخ ترجیح داشته از دیگر احادیث جدا گردیده و وجوه رجحان دسته اول و مرجوحیت دسته دوم بیان شده، و از این رهگذر اولین گام برای تنقیح اخبار برداشته شده است. و همان‌گونه که در آخر کتاب بدان تصریح کرده، این کتاب از سه بخش ترتیب یافته است. بخش اول و دوم در ذکر اخبار مربوط به عبادات و بخش سوم

در اخبار مربوط به معاملات و غیر آن از احکام فقهی، جزء اول شامل سیصد باب و ۱۸۰۹ حدیث، جزء دوم شامل دویست و هفده باب و ۱۱۷۰ حدیث و جزء سوم شامل سیصد و نود و هشت باب و ۲۴۵۵ حدیث است که جمعاً ۵۵۱۱ حدیث می‌شود. و مصنف در آخر اسانید کتاب، بدان تصریح نموده است، وی روایاتی را در این کتاب آورده که اختلافی هستند و طریق تأویل و جمع آنها را بیان نموده است. نسخه‌های گوناگونی از این کتاب در دست است که قدیمی‌ترین آن به تاریخ کتابت ۵۶۹ هـ. و نفیس‌ترین آن در جهان به شماره‌های ۱۳۶۷۹ و ۱۳۶۸۰ در این کتابخانه بزرگ نگهداری می‌شود که در شماره‌های بعد نسخه شناسی خواهد آمد، این کتاب بارها به چاپ رسید است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد بن نعمت الله □ تاریخ کتابت: رجب ۱۰۷۴ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۱۱ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۷/۵ × ۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز ضربی با ترنج و سرترنج گل و بوته؛ عطف و لبه‌ها: تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح و با عبارت «بلغ قراءة آخر شعبان المعظم ۱۰۸۰»، برگ ۳۸ مقابله شده، و اندکی حاشیه‌نویسی با نشان «س م د، فض، م ق، س ل و...» دارد. دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله مبنی بر قرائت نسخه در محضر ایشان بدین شرح در پایان جزء اول برگ ۱۳۷ چنین آمده: «بمنه و کرمه تعالی، قد بلغ الأخ الأعز الأکرم خلیلی فی سبیلہ تعالی و شفیقی فی ولاء آل الرسول صلی الله علیه و آله جناب المیرزا حسین الرحمانی الطهرانی - أدام الله توفیقه -، هذا الجزء من کتاب الاستبصار قراءة علی فی مجالس آخرها ضحوة الخمیس من رجب ۱۳۵۵ و أجزت له أن یروی عتی، عن مشایخی الکرام منه ولدی الکرام العلامة البحّاث النسابه الحبر الخبیر النقاد، حجة الاسلام السید محمود شمس الدین الحسینی المرعشی التبریزی المتوفی سنة ۱۳۳۸، عن مشایخه المرقومین فی الاجازة المنتهية إلى مؤلف الكتاب و اشترط علیه، دام علاه الحزم و التشبّت فی النقل و العرض و المقابلة و الكتابة. و أنا الراجی شهاب الدین الحسینی النجفی المرعشی فی [سنة] ۱۳۵۵ ببلدة قم المشرفة، حرم الأئمة عليهم السلام. و در برگ پایانی: «قرأ علی مشیخة الكتاب جناب الموفق المیرزا حسین الرحمانی الطهرانی، فی شهر محرم

[سنة] ۱۳۵۴. و أنا الراجی، شهاب الدین الحسینی النجفی، همراه مهر بیضی «شهاب الدین الحسینی».

فهرست مطالب کتاب همراه مقدمه کتاب الانتصار سید مرتضی، قبل از آغاز کتاب آمده است. تملک محسن بن محمد طاهر، همراه مهر بیضی «یا محسن قد أتاک المسیء ۱۱۱۶» و مهر چهارگوش «و رفعناه مکاناً علیاً» روی برگ نخست دیده می شود، اندکی از حاشیه برگها رطوبت دیده است و اسناد روایات بعد از انجام، به وسیله مؤلف آمده است.

«شماره نسخه: ۵۵۷»

۱۰. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۲)
(حدیث - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه شماره ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: خان محمد بن محمد رضا تویسرکانی □ محل کتابت: قم □ تاریخ کتابت: ذی الحجة ۱۰۵۶ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۷۷ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۱×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۲۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج حنایی □ ترقیمه: تم کتاب الاستبصار... ظهر يوم الثلاثاء عشرون من شهر ذی الحجة الحرام من شهر سنة ستة و خمسين بعد الألف، و الشکر لله علی ما وفقنی لاتمام هذه النسخة الشریفة فی بلدة قم - صانها الله من الحوادث و التلاطم -، کتبه العبد... خان محمد بن محمد رضا.

ویژگیها: نسخه ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی دارد و نسخه بدلها در حاشیه آمده، مقابله نامه نسخه پس از انجام آمده که به وسیله خلیل الله رازی برای محمد علی رضوی قرائت و مقابله شده است: «بسم الله الرحمن الرحیم، الحمد لله رب العالمین... اما بعد، فقد قرأ هذا الكتاب المستطاب المسمی بالاستبصار المنسوب الی شیخ الطائفة المحققة الامامية، الشيخ ابو جعفر الطوسی - أعلى الله مقامه - الفاضل الورع التقی النقی الأخ فی الله و المحبوب لوجه الله، مولانا خلیل الله الرازی، علی من الأول و الآخر و أنا أقل العبد و أوجههم الی رحمة الرب القوی، محمد علی الرضوی»، مقابله نامه برخی کتابهای مهم شیعه از جمله تهذیب، کافی و... در برگ انجام آمده است.

وقف نامه نسخه از مهدی بن ابی ذر (ملا مهدی نراقی) با مهر بیضی «یا امام محمد مهدی ادرکنی» و تملک ذوالفقار بن محمد علی اصفهانی با مهر بیضی «لا فتی الآ علی لا سیف الآ ذوالفقار» و مهر بیضی «نعم المولی و نعم النصیر» و مهر مربع «تلك الجنة، التي نورث من عبادنا من كان تقياً»، همراه دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله بدین عبارت در برگ نخست آمده است: «فی آخره اجازة المولی خلیل الرازی من السید محمد علی الرضوی القمی». اسناد روایات به وسیله مصنف، بعد از انجام آمده است.

«شماره نسخه: ۵۶۷»

(حدیث - عربی)

۱۱. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳)

آغاز و انجام: مانند نسخه شماره ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد بدیع بن حیدر علی □ تاریخ کتابت: شوال ۱۰۹۵ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۲۹ □ تعداد سطر: ۲۶ □ اندازه متن: ۱۸×۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی؛ عطف: تیماج مشکى □ ترقیمه: قد فرغ من تسوید هذا الكتاب المستطاب... ابن حیدر علی، محمد بدیع فی ثلاث و عشرين شهر شوال المعظم من شهر سنة خمس و تسعين بعد الف و المرجو من الله أن یثبتنا بالقول الثابت...».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح و با علامت «بلغ» مقابله شده، و حاشیه نویسی بسیاری با نشان «م ح ق مّ ظلّه، ک، ص، س م دره، ع اه قدس سره، ع ا ه، حسن و...» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، وقف نامه نسخه به تاریخ جمادی الثانی ۱۲۵۲ با مهر بیضی ناخوانا دیده می‌شود، مهر بیضی «عبده محمد صادق بن محمد حسین حسینی» روی برگ نخست آمده، صورت اجازه نامه محمد تقی مجلسی به فرزندش علامه محمد باقر مجلسی، در پنج برگ بعد از انجام به وسیله کاتب نسخه، از روی خط محمد تقی مجلسی به کتابت درآمده است.

«شماره نسخه: ۵۸۸»

۱۲. الاستبصار فیما اختلف فيه من الاخبار (۴) (حدیث - عربی)

آغاز: افتاده «...باب من نسی الركوع؛ أخبرني الشيخ...»، عن احمد بن محمد، عن أبيه، عن الحسين بن الحسن بن أبان، عن الحسين بن سعيد، عن صفوان، عن أبي عبد الله...
انجام: «و ما ذكرته عن ابراهيم بن إسحاق الأحمري، فقد روته عن الشيخ أبي عبد الله والحسين بن عبيد الله، عن أبي محمد هارون بن...» افتاده.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ به دو قلم □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۵۳ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۷×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح و با عبارت «بلغ تماماً آیده الله تعالی» مقابله شده، حاشیه نویسی اندکی با نشان «س م د رحمه الله» دارد، تملک حسین بن محمد بن ابی الحسن الحسینی - فرزند صاحب مدارک -، همراه چهار مهر بیضی وی «عبد آل محمد، حسین بن محمد الحسینی» روی برگ ۳۵. و صورت اجازه‌ای بر روی نسخه‌ای که این نسخه از روی آن تصحیح شده، به وسیله مالک مذکور به تاریخ ۱۴ رمضان ۱۰۲۸، همراه نسب نامه خود، روی برگ ۱۳۷ نگاشته شده است. این اجازه را محمد بن جعفر بن هبة الله بن نما، به فرزند خود ابراهیم داده است، حاشیه برگها آسیب دیده و برخی برگها اندکی رطوبت دیده، برگ ۳۲۶ اندکی بریده شده است.
«شماره نسخه: ۵۸۹»

۱۳. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۵) (حدیث - عربی)

آغاز: افتاده «...باب من یقدم من السفر الی متی یجوز له التقصیر، أخبرني الشيخ...»، عن أحمد بن محمد، عن أبيه، عن محمد بن الحسن الصفار، عن عبد الله بن عامر...
انجام: مانند نسخه شماره ۵۵۷.

این نسخه از اواسط کتاب الحج تا پایان کتاب را دربردارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: میر محمد صادق بن محمد حسنی لاریجانی □ تاریخ کتابت: صفر ۱۰۸۹ (برگ ۱۶۷/۲) □ عنوانها و نشانیها: قرمز و برخی نانوشته □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۷۲ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۲۲×۱۰/۵

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج نارنجی ضربی مجدول با لچک ترنج و سرترنج گل و بوته □ ترقیمه: «تمّ الكتاب الصیام... فی يوم السابع العشرین من شهر ذی القعدة، کتب العبد الأقل من خلق الله، میر محمد صادق بن محمد الحسینی اللاریجانی، سنة ۱۰۸۸، برگ ۱۱۲ ب. وقع الفراغ من تسویده فی يوم الاثنین من شهر صفر سنة ۱۰۸۹، فی ید الفقیر المحتاج من عند الله، محمّد صادق بن محمّد الحسنی اللاریجانی، برگ ۱۶۷/۲.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح و با عبارت «بلغ سماعاً اعزّه الله تعالی»، به وسیله علامه محمّدباقر مجلسی مقابله شده، حاشیه نویسی از علامه مجلسی با نشان «م ق ر م ذ ظله» و «م ت ق ر ه، س م د» دارد. تملک آقا میرزا و پیر احمد مهتر دامغانی که از ملا عنایت الله لاریجانی خریده، همراه مهر مربع «افوض امری الی الله، پیر احمد دامغانی» و تملک محمّدصادق هزار جریبی که به تاریخ ۱۲۰۲، از ملا محمّد سعید دامغانی خریده، و مهر بیضی محمّدصادق روی برگ نخست و مهر بیضی «محمّد حسین بن محمّد صادق» پشت برگ نخست دیده می‌شود. اجازه نامه‌ای از علامه محمّد باقر مجلسی، برای کاتب نسخه در برگ پایانی آمده است.
«شماره نسخه: ۸۳۷»

۱۴. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الاخبار (۶) (حدیث - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمّد معصوم بن محمّد قاری جنابذی □ تاریخ کتابت: جمادی الثانی ۱۰۷۶ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۴۱ □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۱۵×۲۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۳۹ سانتیمتر □ ترقیمه: «قد وقع الفراغ من تنمیقه فی ظهر يوم الاربعاء تاسع شهر جمادی الثانی من شهور سنة ستّ و سبعین بعد الالف، علی ید أفقر عباد الله و أحوجهم إلی عفو ربّه الباری، ابن شیخ محمّد، محمّد معصوم القاری الجنابذی - عفی عنه - سنة ۱۰۷۶».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، حاشیه نویسی اندکی با نشان «۲۲، ق، س م د» و افزودگی‌هایی در حدیث دارد. قبل از برگ نخست، تاریخ ربیع الآخر ۱۰۸۲ از محمّد شفیع، همراه مهر بیضی «عبدہ رفیع الدین محمّد بن خالد بن

حسن» و مهر مربع «محمدرضا بن محمد صفی الحسینی»؛ و قبل از آغاز نسخه، تملک محمد رضا بن محمد صفی حسینی کاشانی، همراه مهر مربع وی و مهر مربع «عبده مرتضی الحسینی»، روی برگ نخست آمده است.

دستخط حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته، روی برگ نخست در خصوص نسخه چنین آمده است: «باسمه تعالی، کتاب الاستبصار لشیخ الطائفة و النسخة بخط العلامة الشیخ معصوم بن الشیخ محمد الجنابذی الخراسانی القاریء و المقریء بمشهد الرضا علیه السلام، و کان من أعیان تلامیذ صاحب الوسائل و یروی عنه و تاریخ کتابة الكتاب ۱۰۷۶. و كانت فی مكتبة العلامة آية الله الشیخ محمد السليمانی الكاشانی رحمته، فوقفها نجله الرشید الحاج السليمانی وقفاً عاماً و شرط أن لا تخرج من مكتبتنا العامة، التي أسسناها فی سنة ۱۳۸۷. و جرت صیغة الوقف وكالة عنه - وفقه الله - و حصل القبض، فتم الوقف. حرره شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۸۸، ببلدة قم المشرفة.

چهار مهر بیضی و مربع با سجعهای قبلی که ذکر شد، روی برگ نخست آمده است. «شماره نسخه: ۸۴۸»

۱۵. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۷) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: فرج الله بن محمد اکبری حویزی جزایری □ تاریخ کتابت: صفر ۱۰۷۵ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۲۱ □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۱۳/۵ × ۲۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳ × ۴۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج سبز ضربی با ترنج گل و بوته □ ترقیمه: «فرغ من کتابته لنفسه بنفسه غریق الذنوب... فرج الله بن محمد اکبری الحویزی، مولداً الجزائری، المدنی مسکناً... و قد وافق الفراغ غدو الاثنین سابع عشر صفر، ختم بالخیر و الظفر ثانی الخامسة من العشرة الثامنة من المئة الحادية عشر من الهجرة النبویة - علی صاحبها أفضل الصلاة و السلام -».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ مقابلة، بلغ تصحیحاً» در بیشتر برگها مقابله شده، حاشیه نویسی با نشان «س م د، شیخ حسن، م د و ع س» دارد. عناوین مباحث به قرمز در حاشیه آمده، تملک

عبدالحسین رضوی با دو مهر چهارگوش «عبدالحسین الرضوی» و تعداد پانزده تاریخ ولادت روی برگ نخست و تملک دیگری با مهر بیضی «محمدحسین بن محمد رضا الحسینی» روی برگ ۲ آمده است. دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی علیه السلام، در برگ نخست چنین آمده است: «باسمه تعالی، هذه نسخة نفیسة، بخط العلامة الشیخ فرج الله الجزائری من علماء اواخر القرن الحادی عشر مقروءة علیه و مصححة، شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی».

«شماره نسخه: ۸۴۹»

۱۶. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۸) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۹۲ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۱×۲۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی ضربی با گل و بوته.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، دارای سرلوح زیبایی با زمینه طلا و لاجورد با نگاره‌های رنگارنگ، برگها مجدول به طلا و مشکی، در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قبلاً و اصلاً و هامشاً و نمقه المعتصم بالله، العاصم محمد صادق بن محمد قاسم...»^۱ مقابله شده، و از روی نسخه علامه مجلسی تصحیح و حاشیه نویسی با نشان «م ق ر مد ظلّه (علامه مجلسی)، م ت ق ر ه، م س ع در ه، ابو تراب...» دارد. تملک عبدالکریم بن محمد علی الحسینی به تاریخ ۱۲۲۵، همراه مهر مربع «بسم الله الرحمن الرحیم» و چندین مهر ناخوانا روی برگ نخست آمده است، افزودگی‌هایی در خصوص روات احادیث شیعه قبل از برگ آغازین دیده می‌شود، یادداشتی از احمد فرهومند به تاریخ ۱۳۵۵، قبل از برگ آغاز آمده و حاشیه برگهای نخستین آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۱۳۱۶»

۱۷. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۹) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: رمضان ۱۱۱۲ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۶۳ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۲×۲۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۳۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی ضربی با لچک و ترنج گل و بوته.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت: «بلغ سماعاً آیده الله تعالی» مقابله و به وسیله شاگرد علامه مجلسی رحمته الله علیه تصحیح شده است، حاشیه نویسی بسیاری با نشان «س م د ر ه، ۱۲، م د و عبد العال» دارد. دستخط حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته الله علیه، در خصوص تصحیح نسخه چنین آمده است: «کتاب الاستبصار لشیخ الطائفة والنسخة مصححة بالدقة و ذات حواشی و تعليقات مفيدة مهمة و التصحیح من العلامة المحدث المولى محمد مقيم بن عبد العال الفريدي الخوانساری، فرغ منه سنة ۱۱۴۹، ثم راجعها أيضاً و صححها ثانياً فی ۱۱۵۴، و الرجل من أفاضل تلاميذ مولانا المجلسی، حرره الداعی شهاب الدین المرعشی النجفی ۱۳۸۷».

مهر بیضی «محمد هاشم ۱۲۱۱»، همراه القاب برخی از ائمه هدی علیهم السلام روی برگ نخست آمده، حاشیه برگهای نخستین اندکی رطوبت دیده است.

«شماره نسخه: ۱۳۵۳»

۱۸. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۰) (حدیث - عربی)

آغاز: «بسملة، کتاب الجهاد، باب من يستحق أن تقسم الغنائم فيهم، أخبرني الشيخ رحمته الله علیه، عن أحمد بن محمد، عن أبيه، عن الصفار، عن علي بن محمد، عن...».

انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده هشتم هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۰۸ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۵×۲۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دو رو؛ برون: قهوه‌ای ضربی مجدول با لچک ترنج و سر ترنج گل و بوته؛ درون: قرمز.

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و نسخه بدلها در

حاشیه آمده است. تملک به خط عبدالصمد بن عبدالعلی و مهرهای مخدوش و ناخوانا، همراه تملک محمدعلی بن عبدالغفار که در قم از ابراهیم بن حسین باغی خریداری نموده، به تاریخ ۱۲۴۰ روی برگ نخست دیده می‌شود. چندین مهر در آخر نسخه مخدوش شده، حاشیه چندین برگ از آغاز فرسوده شده، در برخی از برگها رطوبت دیده است.
«شماره نسخه: ۱۵۸۰»

۱۹. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۱۱)
(حدیث - عربی)
آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: افتاده «...باب تحریم ما یذبحه المحرم من الصيد... محمد بن یعقوب، عن علی بن ابراهیم، عن ابیه و ابن ابی عمیر، عن معاویة بن عمار، قال: قال ابو عبد الله علیه السلام: إذا أصاب المحرم الصيد فی الحرم و هو محرم، فانه ینبغی له أن یدفنه و لا یأکل...»
نسخه حاضر از آغاز کتاب تا اعمال حج را در برمی‌گیرد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد صالح بن محمد رضا □ تاریخ کتابت: ذی القعدة ۱۰۸۸ □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۵۳ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۶×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی مجدول.
ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ سماعاً ائده الله تعالی» علامه محمدباقر مجلسی مقابله شده، و نسخه بدلها در حاشیه آمده، حاشیه نویسی بسیاری با نشان «م ق ر مد ظلّه، م ت ق رحمه الله، س م د قدس سره، ۵۱۴، سید محمد سلمه الله» دارد. دستخط حضرت آیت الله مرعشی نجفی در خصوص نسخه چنین آمده است: «باسمه تعالی، من من فضلہ علی أقل عبیده شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی و النسخة مصححة جداً، مقروءة علی مولانا العلامة بخطه الشریف، حررته فی ۱۳۸۷».

تملک اسماعیل بن محمد، همراه مهر بیضی «عبده اسماعیل بن محمد به تاریخ ۱۲۹۳» و مهر تملکی بیضی مخدوش شده روی برگ نخست آمده، حاشیه برگها اندکی فرسوده شده است.

«شماره نسخه: ۲۶۱۰»

۲۰. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۲) (حدیث - عربی)
 آغاز: افتاده «...فقلت من ذلك الماء، الذي يشرب منه ... باب حكم الماء، إذا ولغ فيه الكلب، أخبرني الشيخ رحمته، عن أحمد بن محمد، عن أبيه، عن الحسين بن الحسن بن أبان، عن الحسين بن سعيد، عن حماد...»
 انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۰۴۸ هجری □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۵۴ □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۱×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز مجدول؛ عطف: تیماج زرشکی.
 ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قراءة آية الله تعالى» در حاشیه مقابله شده، و مقابله نامه مفصل همراه اجازه نامه از «شیخ علی بن سلیمان بحرانی» برای شیخ خمیس جزائری به تاریخ چهارم شعبان ۱۰۵۷ قبل از مشیخه آمده است، حاشیه نویسی با نشان «ع س سلمه الله، م د» دارد، نسخه بدلها در حاشیه آمده، حاشیه برگها اندکی رطوبت دیده است.

«شماره نسخه: ۲۸۹۷»

۲۱. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۳) (حدیث - عربی)
 آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ * نام کاتب: حسین بن مطر بن علی جزائری □ تاریخ کتابت: ذی الحجه ۱۰۵۵ □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۷۸ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۰/۵×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز □ ترقیمه: «تم... فی آخر الليلة العشرين من ذی الحجة الحرام، قریب طلوع الفجر من السنة الخامسة للعشرة السادسة من الألف الثاني، علی يد مالکة العبد الاقل کلب محمد و علی، حسین بن مطر بن علی الجزائری - حامداً لله علی جزیل انعامه -...» «برگ پایانی کتاب». تم... فی اللیل الحادی والعشرين، بعد انتصافه من الشهر الحادی عشر من السنة الخامسة من العشرة السادسة من الالف الثانية، علی يد فقیر کرم ربه الغنی... حسین بن مطر بن علی - حامداً لله الکریم -...».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با نشان «بلغ سماعاً

وقفه الله تعالى، ثم بلغ سماعاً و بحثاً و تحقیقاً و تصحیحاً - و فقه الله تعالى لا کماله - و بلغ قبلاً زید کمالاً» مقابله شده است. این نسخه از روی نسخه تصحیح شده‌ای کتابت شده که کاتب نسخه در انجام چنین نگاشته است: «بلغ تصحیحاً من نسخة صحیحة، قرأت علی شیخنا الفاضل، الشیخ محمد بن سلیمان المقابی البحرانی و فیها اجازة منه، لمن قرأها و صححها علیه و هو الشیخ الفاضل الشیخ ابراهیم بن علی بن مبارک المقابی البحرانی». حاشیه نویسی با نشان «محمد القمی، ع س، ۱۲، م د، س م در حمله الله، م د سلمه الله» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، اجازة مبسوط سید هاشم بن سلیمان بن اسماعیل بن عبدالجواد الحسینی البحرانی، برای شیخ هیکل بن عبد علی اسدی جزایری، به تاریخ نهم ربیع الاول ۱۱۰۰، و اجازة مفصل عبد الله بن علی بن احمد بن سلیمان بلادی بحرانی، برای شیخ حسین به تاریخ نهم شوال ۱۲۴۲ و مهر بیضی «قال انی عبد الله»، تملک حسین بن علی بن محمد بن علی المقابی بحرانی، با مهر چهارگوش «المؤمن حتی فی الدارین» به تاریخ ۱۰۸۷، و تملک مرحوم آیت الله شیخ محمد ارباب قمی، همراه دستخط شریف وی چنین آمده است: «بسم الله، از الطاف خفیه الهیه و برکات اهل بیت عصمت امیدوارم که ان شاء الله نور چشم اکرم میرزا محمد تقی - حرسه الله - از اهل علم کتاب و سنت بشود، تا قدر زحمات والد خود را بداند که در تحصیل نسخ معتمده چه اندازه زحمت کشیده‌ام، مثلاً این کتاب را در تهران چهار تومان و نیم خریدم، هرگاه واقعاً به چهل تومان بفروشد مغبون است، لیکن وقتی تصدیق به آن می‌نماید که خود از اهل علم و بصیرت باشد که جان تشنه داند قیمت آب. حرره بیمناه، محمد القمی» «بسم الله الرحمن الرحیم، و بعد ما ادار به الدهر البلاد و انتساب فی العباد و انتقل من بلد الی بلد، استقل به ید علی ید، أنهاء الی العبد الغاصب لزی العلماء محمد القمی. و لقد زاد ما رأیت من نسخ الكتاب علی ما تبین و ما وجدت مثل هذه فی البین بلا اغراق و هی من اعظم نعم الله علی عبده». و دستخط حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته الله با عبارت: «باسمه تعالی، ممّا وهبه الرحمن علی عبده المستکین، خادم علوم آل الرسول صلی الله علیه و آله، شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی»، همراه افزودگی‌هایی دیگر، قبل از آغاز نسخه آمده است.

«شماره نسخه: ۳۵۵۲»

۲۲. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۴)

(حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: شاهمیر بن فخر الدین بن یونس هزار جریبی □ تاریخ کتابت: محرم ۱۰۶۲ □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۰۴ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۲۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵ × ۳۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز با عطف و کناره‌های وصالی شده □ ترقیمه: «و قد فرغ من تسوید هذا الكتاب فی ليلة احدى و عشرة من شهر محرم الحرام سنة ۱۰۶۲، الثانی و الستون بعد الالف من الهجرة النبویة ﷺ، کتبه المذنب شاهمیر بن فخر الدین بن یونس الحسینی الهزار جریبی، اللهم اغفر ذنوبهم و استر عیوبهم بحق محمد و آله الاطهار، (قبل از مشیخه). تم الكتاب بعون الله تعالى، فی تاریخ شب ثانی عشر من شهر محرم الحرام سنة ۱۰۶۲ (انجام مشیخه)».

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است، و به وسیله کاتب نسخه مقابله و نزد مجلسی اول (محمد تقی مجلسی) قرائت شده و اجازه نامه وی به خط شریف ایشان در انجام کتاب چنین آمده است: «انها السید العالم الفاضل امیر شاهمیر - ادام الله تبارک و تعالی تأییده و توفیقه - سماعاً و تحقیقاً و تصحیحاً و ضبطاً فی مجالس آخرها، آخر شهر ربیع الأول لسنة اثنی و ستین بعد الالف و اجزت له - دام توفیقه - أن یروی عنی هذا الكتاب، مع باقی الکتب الاربعة للمحدثین الثلاثة - رضی الله تعالی عنهم - باسانیدی المتکثرة الیهم الی الائمة المعصومین - صلوات الله علیهم أجمعین - و التسمت منه أن لا ینسانی فی مظان اجابة الدعوات، نمقه بیده الدائرة احوج المربوبین الی رحمة ربه الغنی، محمد تقی المجلسی - عفی عنه - و الحمد لله رب العالمین و الصلاة علی محمد و آله المطهرین».

در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی بسیاری با نشان «س م د، م ح ق، م د، ق، محمد علی الموسوی و ام ن» دارد. و عبارات مقابله در برخی حواشی چنین آمده است: «بلغ سماعاً افاض الله تعالی علیه، بلغ سماعاً ایده الله تعالی، ثم بلغ سماعاً ایده الله تعالی» که ظاهراً دو بار مقابله شده است. دستخط حضرت آیت الله مرعشی نجفی، روی برگ نخست چنین آمده است: «کتاب الاستبصار لشیخ الطائفة ابی جعفر الطوسی المتوفی سنة ۴۶۰، و النسخة بخط العلامة المولی محمد تقی المجلسی». و کتب اجازه بخطه

فی آخر الجزء الاول و الثانی و علی ظهره تملک الکتاب بخط العلامة السید محمد باقر بن السید اسماعیل الحسینی الخاتون آبادی، جدّ السادة ائمة الجماعة بطهران و اصفهان و غیره من الاعلام، حرّره العبد شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۸۸. تملک محمد باقر بن محمد اسماعیل حسینی اصفهانی، امام جماعت مسجد جامع جدید عباسی، با مهر بیضی «محمد باقر بن محمد اسماعیل الحسینی» و تملک آقا میرزا محمد حسینی به تاریخ ۱۸ جمادی الاولی ۱۱۷۰ هجری، با مهر چهارگوش «و رفعناه مکاناً علیاً» در برگهای آغازین و انجام نسخه آمده، افزودگی‌هایی در دو برگ قبل از آغاز دیده می‌شود، نسخه بدلها در حاشیه آمده، حاشیه برگ نخستین و انجام اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۳۵۹۰»

۲۳. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۵) (حدیث - عربی)
 آغاز: افتاده «... طرح الخبر الآخر، لانه يكون العامل به عاملاً بالخبرین معاً، و اذا كان الخبر أن يمكن العمل بكل واحد منهما و حمل الآخر علی بعض الوجوه...»
 انجام: «و یؤکد ذلك أيضاً ما رواه أحمد بن محمد بن عیسی، عن عبد الله بن المغيرة، عن اسماعیل بن ابی زیاد، عن جعفر، عن أبیه، عن آبائه...» افتاده.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: عبدالعلی بن محمد علی بن حماد حلّی □ تاریخ کتابت: شعبان ۱۰۲۸ □ محل کتابت: حلّه □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۳۶ □ تعداد سطر: ۳۱ □ اندازه متن: ۱۲×۲۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۲۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «تم... بقلم أفقر العباد عبد العلی بن محمد علی بن حماد بالحلّة النهباء ضحی يوم الثلاثاء ثاني عشر شعبان من شهر سنة ۱۰۲۸ (الف و ثمانية و عشرين هجرية) - علی مشرفها افضل الصلاة و السلام و التحية - (برگ ۸۱). تم... بقلم أذلّ العباد عبدالعلی بن محمد علی بن حماد بالحلّة النهباء... بتاريخ رابع عشر من شعبان من شهر سنة الف و ثمانية و عشرين هجرية - علی مشرفها افضل الصلاة -» (۱۳۷ ب).

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدلها در حاشیه آمده، با نشان «بلغت قراءة أیده الله تعالی، و ثم بلغ قراءة أیده الله تعالی» مقابله شده، در

برگ ۸۱ و ۱۳۷ بلاغی از فرج الله دیده می شود که چنین است: «تم بلغ مقابلة بحمد الله بحسب الجهد و الطاقة آلا ما زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر في أوقات آخرها يوم الخميس الثاني من شهر جمادى الآخر سنة احدى و ثلاثين بعد الألف، على يد أفقر العباد و أحوجهم المحتاج إلى الله فرج الله، صححها لنفسه في مشهد المقدس الحسيني - على من حل فيه أكمل الصلاة و أفضل التحية - و الحمد لله على كل حال ...».

این نسخه بر فخر الدین طریحی صاحب مجمع البحرین قرائت شده، انهاء و اجازہ نامہ وی پشت برگ ۸۱ و ۱۳۱ چنین آمده است: «بسم الله الرحمن الرحيم، أنہاء السيد الأجل السيد محمود الكاظمي قراءة و بحثاً و تحقيقاً في أيام متعددة و مجالس متبذدة، آخرها اليوم الخامس من شهر ذي القعدة من سنة سبع و خمسين بعد الألف الهجرية - على مشرفها الصلاة و التحية - و قد أجزت له - حفظه الله تعالى - روايته عنى عن مشايخي الى مصنفه بطرقى المقدرة؛ بل أجزت له جميع ما أجزت لى روايته من مشايخي - وفقه الله تعالى - لذلك و كتب الفقير إلى الله الغنى، فخر الدین بن محمد على الطريحي النجفي» «بسم الله الرحمن الرحيم، أنہاء قراءة - أدام الله اسعاده و ارشاده - الأخ الأسعد الأمد السيد محمود، ولد المرحوم السيد فتحي في مجالس متبذدة و أيام متعددة، آخرها يوم الأحد يوم الرابع و العشرين من شهر جمادى الأول من سنة تسعة و خمسين من الهجرة المشرفة. و قد أجزت له - أدام الله تأييده و تسديده - روايته و رواية جميع ما أجزت لى روايته من الكتب الأربعة و غيرها بالطرق المذكورة إلى مشايخي في امكانها أخذاً عليه ما أخذه على أولئك المشايخ من الاحتياط في الرواية و العمل. و كتب الفقير الى الله الغنى، فخر الدین بن محمد على الطريحي النجفي، حامداً مصلياً».

برخی برگها اندکی رطوبت دیده، و چندین برگ در آغاز و میان نسخه آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۴۰۴۲»

(حدیث - عربی)

۲۴. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (۱۶)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: عبدالعلی بن محمد علی بن حماد حلی

□ تاریخ کتابت: محرم ۱۰۲۲ □ عناوین و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد سطر: ۳۳

□ اندازه متن: ۱۳×۲۲/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۳۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج
 زرشکی با ترنج گل و بوته؛ عطف و لبه‌ها: قرمز □ ترقیمه: «فرغ من کتابته أضعف العباد
 جرماً و أعظمهم جرماً، عبدالعلی بن محمد علی بن الشیخ حماد الحلّی. و ذلك فی
 أوقات متعدّدة، آخرها نهار يوم الأحد سادس شهر محرم الحرام عاشوراء من شهور سنة
 ألف و اثنین و عشرين من الهجرة النبویة - علی مشرفها أفضل الصلاة و أكمل التحیة -...».
ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با نشان «ثم بلغ قراءة
 أیده الله تعالی، ثم بلغ سماعاً أیده الله تعالی» مقابله شده، و نسخه بدلهای در حاشیه آمده
 است. در پایان کتابهای طهارت، صلاة و حج، انهائاتی همراه اجازه نامه از حسین بن
 کمال الدین الأبرز الحسینی الحلّی، برای شیخ ابراهیم بن حاج علی السکری الحلّی، به
 تاریخهای مختلف آمده که مورد آخری به تاریخ ذی القعدة ۱۰۴۱ است، که عبارت آن
 چنین است: «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهی کتب العبادات من الاستبصار من أولها الی
 آخر کتاب الجهاد، الشیخ الأجلّ التقیّ الزکیّ الوفی العالم العامل الفاضل الكامل، ذی
 القلب السلیم و الطبع المستقیم الزکیّ الألعی، الشیخ ابراهیم بن الحاجی علی السکر
 الحلّی، قراءة تحقیق و تدقیق، تدلّ علی فهمه و تسلطه بتبحره غیر مقتصر علی تصحیح
 المبانی؛ بل جامع بینها و بین تحقیق المعانی.
 و قد أجزت له روايتها عنی بطرقی المنتهی الی مصنفه شیخ الطائفة - قدس الله تربته
 الزکیّة و أفاض علیها المراحم الربانیة - لمن شاء و أحبّ، بل أجزت له رواية تقيّة الكتب
 الأربعة، التي علیها المدار فی هذه الأعصار، أعنی الكافي و الفقيه و التهذيب و بقیة الاستبصار
 أخذاً علیہ ما أخذ علیّ من الأخذ بالاحتیاط التام و أن لا ینسانی من صالح الدعوات فی
 الخلوات و أعقاب الصلوات فی الحضرات المقدّسات - كما هو شأنی إن شاء الله تعالی - .
 و كتب بیده الجانیة الفانیة الفقیر الی الله الغنی، حسین بن کمال الدین الأبرز
 الحسینی الحلّی، حامداً مصلیاً علی رسولہ ﷺ و الحمد لله ربّ العالمین.
 و ذلك فی عدّة مجالس آخرها يوم الاثنین، الثامن عشر من شهر ذی القعدة الحرام
 سنة احدى و اربعین بعد الالف». و انهایی دیگر از ابوالحسن الشریف، برای شیخ
 محمدعلی بن بشاره آل موحی به تاریخ محرم ۱۱۲۶، در پایان کتاب الصلاة آمده که
 بدین شرح است: «بسم الله الرحمن الرحيم، أنها قراءة و تدقیقاً و تحقیقاً الولد الأعزّ
 الأعلم الأسعد الأرشد الفاضل الفاتح الزکیّ الألعی، الشیخ محمد علی، ولد الشیخ

العلامة الفهامة الشيخ بشارة آل موحى فى مجالس عديدة، آخرها آخر شهر محرم الحرام من سنة ست و عشرين و مئة، بعد الألف الهجرية. و أجزت له أن يروى عنى مراعىاً للاحتياط البتة، الحقيقير ابوالحسن الشريف - غفر الله له - . در برگ نخست آمده كه قرائت شيخ ابراهيم بن حاجى، روز چهارشنبه چهارم محرم الحرام سنه ۱۰۴۱ شروع شده است، تملك حيدر بن بشارة الجزائرى، همراه تملك ميرزا يحيى بن اسد الله، امام جمعه خوى، به خط شريف وى به تاريخ جمادى الأولى سال ۱۳۰۶ هجرى و مهر حضرت آيت الله العظمى مرعشى نجفى رحمته الله، روى برگ نخست آمده است.

«شماره نسخه: ۴۶۲۷»

۲۵. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (۱۷) (حديث - عربى)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: محمد امين شريف استرآبادى □ تاريخ کتابت: سده ۱۱ هجرى □ محل کتابت: مکه مکرمه □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقى □ تعداد برگ: ۴۴۷ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۷×۱۱/۵ سانتيمتر □ اندازه جلد: ۲۶×۲۰ سانتيمتر □ ترقيمه: تم ... بحمد الله و منه - جميل صنعه و الصلاة على خير خلقه محمد و آله الطاهرين أجمعين و سلم تسليمأ كثيراً - فى مكة المعظمة - زادها الله شرفاً و تعظيماً - على يد الفقير الى اللطف البارى، محمد امين الشريف الأسترآبادى (برگ ۴۲۷)، كتبه من أوله إلى آخره فى مكة المعظمة فى شعب أبى طالب، عند مولد النبى صلى الله عليه وآله، الفقير إلى خبير اللطيف، محمد امين الشريف.

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و به وسیله کاتب نسخه تصحیح و مقابله شده که عبارات مقابله در حواشی و انجام مشیخه چنین است: «بلغ فى المقابلة الثانية، بلغ فى المدينة الطيبة و الحمد لله و المنة، بلغ قبلاً فى مكة المعظمة - زادها الله شرفاً - بلغ قبلاً فى مهبط وحى الله و دار هجرة رسول الله صلى الله عليه وآله من أول الكتاب إلى آخره، بحمد الله و حسن توفيقه، و أنا الفقير إلى الخبير اللطيف محمد امين الشريف». نسخه بدلها در حاشیه آمده، و دارای حاشیه نویسی با نشان «م ق ر طاب ثراه، م ب ق ر ه، ق، ۱۲» می باشد. تملك عبدالواسع بن ابوطالب الحسينى با دو مهر بيضى «عبدہ عبدالواسع الحسينى» روى برگ نخست آمده، مهر شريف حضرت آيت الله

العظمی مرعشی نجفی رحمته پشت برگ نخست و انجام نسخه دیده می‌شود، برگها اندکی رطوبت دیده و حاشیه برخی برگها اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.
«شماره نسخه: ۴۸۶۴»

۱۲۶. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۸)
(حدیث - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هـ. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۴۲ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۷ × ۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج گل و بوته.
ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قراءة أیده الله تعالی» مقابله شده، و انهایی همراه اجازه نامه، در برگ ۴۴ بدین عبارت آمده است: «أنه‌ها الی هنا أیده الله تعالی، قراءة و بحثاً و تصحیحاً، مولانا الفاضل الجلیل، مولانا أحمد - وفقه الله تعالی لمراضیه - و أجزت له رواية و كتب ... فی الله تعالی الحسین بن حیدر الحسینی التركي العاملی - عامله الله تعالی - فی يوم الأحد علی مشرفها الصلاة و التحیة». نسخه بدلها در حاشیه آمده و حاشیه نویسی اندکی دارد، تملک احمد بن الحسین الاصفهانی، همراه مهر بیضی «عبدہ محمد حسین» و مهر چهارگوش «یا رفیع الدرجات» و تملکی با مهر بیضی «محمد مهدی» و مهر حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته در برگ نخست آمده است. سه مهر چهارگوش ناخوانا در انجام نسخه دیده می‌شود، حاشیه برگها اندکی رطوبت دیده، برخی برگها اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.
«شماره نسخه: ۴۸۶۷»

۱۲۷. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۱۹)
(حدیث - عربی)
آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «فأما ما رواه علی بن ابراهیم، عن أبیه، عن بعض أصحابه، عن عبد الله بن سنان و الحسین بن سعید، عن حماد، عن عبد الله بن ...» افتاده.
گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۳۰ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۹/۵ × ۱۲

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دارچینی ضربی با ترنج گل و بوته.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی اندکی با نشان «ع ا ه، س م د، ۱۲» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، وقف نامه نسخه به خط شریف علامه محمد باقر مجلسی رحمته، از جانب امیر محمدعلی بن میر هدایت ...، همراه مهر بیضی علامه مجلسی «محمد باقر العلوم» و مهر دایره‌ای واقف «حجت شد دین محمد علی» آمده است.

متأسفانه دستخط شریف علامه مجلسی به وسیله اشخاص سودجو مخدوش گردیده، آیت الله مرعشی نجفی زیر خط علامه مجلسی مرقوم داشته‌اند: «خط العلامة المجلسی - لعن الله من محاه - شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی» چندین برگ نخستین، اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۵۵۱۷»

۲۸. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۲۰)
(حدیث - عربی)
آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «إنّ الاتمام فی حرم الله و حرم رسوله، هو المستحبّ دون المسجد علی الاختصاص و إن كان فی حصنا فی هذین الخبرین. و كذلك فی مسجد الکوفة، لأنّ أحداً لا یفرق بین الموضعین، تمّ».

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: عبدالخالق بن محمد شفیع القائنی □ تاریخ کتابت: محرم ۱۰۸۹ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۳۹ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۵/۵×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز مجدول به طلا؛ عطف: تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «تمّ الجزء الثانی ... فی یوم الخامس، تاسع شهر محرم الحرام فی سنة تاسع و ثمانین بعد الألف، علی ید أقلّ الخلیقة عبدالخالق بن محمد شفیع القائنی - غفر الله له و لوالدیه -».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ سماعاً آیده الله تعالی» به خط علامه مجلسی مقابله شده، و دارای حاشیه نویسی از وی با نشان «م ق ر دام ظلّه، س م د» می‌باشد. مقابله نامه نسخه در انجام نسخه بدین عبارت آمده

است: «بلغ قبلاً أوله إلى هنا بقدر الوسع و الامكان إلا ما زاغ عنه البصر في مجالس عديدة، آخرها غرة شهر رجب الحرام في سنة ثمان و تسعين بعد الألف من الهجرة». تملك مهدي بن محمد علی بن سلطان محمود قائنی به تاریخ ۱۲۳۱ هجری، همراه مهر بیضی «الواثق بالله الغنی، عبده محمد مهدي»، همراه چندین تملك مخدوش روی برگ نخست آمده است. مهر حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته در پشت برگ آغاز و انجام نسخه دیده می شود، حاشیه برگها اندکی رطوبت دیده و برگ آغاز و انجام آسیب دیده است. «شماره نسخه: ۵۹۷۸»

۲۹. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (۲۱) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد طاهر بن حسن علی، معلم کوساری □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۳ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۹۷ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۱۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷ × ۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «تم ... علی ید ... ابن حسن علی، محمد طاهر المعلم الكوساری فی ۱۰۷۳». فرغ من تسوید هذا الكتاب، فی أواخر شهر رمضان المبارك سنة ایت ثیل سنة ۱۰۸۱، إحدى و ثمانین بعد ألف من الهجرة النبویة، بید العبد ... ابن حسن علی، محمد طاهر.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی با نشان «ق، س م د» دارد، با نشان «بلغ سماعاً أیده الله تعالی» مقابله شده و در آخر کتاب الصلاة آمده است: «قد قوبل هذا الجزء الأول من كتاب الاستبصار من تصانیف الشيخ السعيد أبي جعفر محمد بن الحسن الطوسی - رحمه الله تعالی - سماعاً عن المولى الجلیل و الشيخ النبیل مولانا محمد علی الأسترآبادی - صانه الله تعالی عن الآفات و سلمه من البلیات - فی شهر ربیع الأول من سنة ۱۰۷۴ هجرية، و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله الطیبین». مهر بیضی «لا اله الا الله، الملك الحق المبین، عبده نوروز علی» روی برگ نخست و مهر حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته در پشت برگ نخست و برگ انجام آمده است. حاشیه برگهای آغازین اندکی آسیب دیده و مرمت شده است. «شماره نسخه: ۶۷۴۹»

۳۰. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۲۲)

(حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمود بن غلامعلی طبسی □ تاریخ کتابت: محرم ۱۰۶۷ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۱۱ □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۷×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶/۵×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تمام تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «و اتفق الفراغ من تسویده فی أواخر شعبان المعظم المنخرط فی سلک شهور عام اثنین و ستین و الف من الهجرة، علی ید العبد الجانی الفقیر الی رحمة ربّه الولی، محمود بن غلامعلی ...» (آخر کتاب جهاد) و «علی ید العبد الضعیف ... محمود بن غلامعلی الطبسی ... و کان الفراغ صحوة تاسع محرم الحرام لعام سبع و ستین بعد الألف» (انجام مشیخه).

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و با نشان «ثم بلغ قبلاً» مقابله شده، حاشیه نویسی با نشان «س م د، م د و شیخ محمد» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، نام راویان در حاشیه نگارش یافته، به وسیله کاتب و فرزند وی دو بار در تاریخهای متفاوت مقابله شده، عبارات مقابله در انتهای کتاب و مشیخه چنین آمده است: «قد انتهى مقابلته و تصحیحه بقدر الامکان، فی لیلة الاثنین الحادی و العشرین من شهر شوال لعام اربع و ثمانین بعد الألف، بمشهد مولانا علی بن موسی الرضا علیه السلام و انا فقیر الی الله، سلطان محمود الطبسی، انتهى قبالة فی مجالس آخرها ثالث و عشرين من شهر شعبان المعظم لعام الف و مئة، حرره المفتقر الی الله ابن سلطان محمود، محمد امین الخادم - أصلح الله امر داریه، بمحمد و آله -».

تملك ابو طالب حسینی قائنی و علی بن میرزا علی، همراه مهر مربع «المتوکل علی الله الغنی، عبده سید علی قلی» روی برگ نخست آمده، دو مهر بیضی «الهی عاقبت محمود گردان» در برگهای پایانی، و مهر حضرت آیت الله مرعشی نجفی علیه السلام پشت برگ آغاز و انجام دیده می‌شود. برگها اندکی رطوبت دیده، و برگ نخست اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۶۷۶۶»

۳۱. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۲۳)

(حدیث - عربی)

آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «و ربما يكون شد شيء لم أظفر به، فإن وقع عليها الانسان لا ينسى الى التقصير أو التعمد، فإن كل انسان ما يقدر عليه و يبلغ جهده و طاقته ...» افتاده.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: شعبان ۱۰۸۴ «برگ ۱۹۶» □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۶۹ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۱×۲۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۳۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو؛ برون: تیماج سبز ضربی با ترنج و سرترنج قرمز با گل و بوته؛ عطف: تیماج قهوه‌ای؛ درون: تیماج قرمز □ ترقیمه: «فی تاریخ یوم الثلاثاء رابع شهر شعبان المعظم سنة اربع و ثمانین و الف من الهجرة النبویة ﷺ».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قراءة ائده الله تعالى» مقابله شده، و دو آنها از محدث شهیر سید نعمت الله جزائری برای شاگردش سید ابوالقاسم، همراه اجازه روایت آن در برگهای ۱۱۴ و ۱۹۶ چنین آمده است: «أنها - أطال الله بقاءه و أدام فی معارج القرار بقاءه -، قراءة تحقیق و أجزته روايته لمن أراد سالکاً جادة الاحتیاط فی النقل، کتبه المذنب الجانی نعمة الله الحسینی، فی شهر ربیع الأول سنة السابعة و الثمانین بعد الألف الهجریة، حامداً مصلياً مسلماً»، «بسم الله الرحمن الرحیم، قد انتهى هذا الكتاب الشریف من أوله الى هنا قراءة السيد الجلیل النبیل الفاضل الصالح التقى النقی السید ابوالقاسم - بلغه الله آماله و کثر فی الأعلام أمثاله - فأجزته أن یروی هذا الكتاب لمن أراد سالکاً جادة الاحتیاط فی النقل و الفتوی، فإن المفتی علی شفیر جهنم، سائلاً منه أن لا ینسانی فی خلواته و أعقاب صلواته و کتب الأحرف، العبد الفقیر المقرّ بالخطاء و التقصیر، نعمة الله الحسینی الجزائری، شهر ربیع الأول من سنة الثامنة و الثمانین بعد الألف، حامداً مصلياً مسلماً».

حاشیه نویسی با نشان «شیخ حسن ره، ن ع سلمه الله، س م رحمه الله» دارد، حاشیه برگها اندکی رطوبت دیده، چندین برگ نخستین اندکی آسیب دیده و مرمت شده، برگ انجام نونویس شده است. افزودگی‌هایی همراه تملک محمد بن محمد تقی شوشتری با مهر هشت گوش «محمد رسول الله»، و محمد بن حسن بن علی شوشتری با مهر بیضی «محمد بن الحسن ۱۲۳۲»، و احمد بن محمد بن حسن بن علی شوشتری به تاریخ

۱۲۴۹ هجری قمری با مهر بیضی «احمده و اصلی علی احمده ۱۲۴۳»، و مهر بیضی «عبد مهدی بن محمدباقر» روی برگ نخست آمده است.

«شماره نسخه: ۷۰۳۱»

(حدیث - عربی)

۳۲. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۲۴)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۰۹۶ ه. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۵۳ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۰/۵ × ۲۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ × ۳۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی با نشان «م ق ر رحمه الله، محمد صالح قدس سره، ق، س م د رحمه الله، ع ا ه رحمه الله، م ت ق رحمه الله» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، این نسخه با نسخه علامه مجلسی و پدرش به تاریخ ۱۱۳۲ در اصفهان مقابله و تصحیح شده است. این مقابله نامه به طور تفصیلی در انجام نسخه آمده، بخشی از عبارات آن چنین است: یا معاشر المسلمین ... اعلموا انی قد قابلت هذا الكتاب المستطاب من البداية الى النهاية، مع نسخة التي قوبل مع نسخة ... مولانا محمدباقر بن المولی ... محمد تقی المجلسی رحمته و اجازته رحمته ... زین العابدین بن محمد تقی الحسینی اصفهانی ... کتبت فی دار السلطنة اصفهان فی شهر محرم الحرام سنة اثنین و ثلاثین و مئة بعد الألف ۱۱۳۲. تملک «موسی بن جعفر» به تاریخ ۱۲۷۷ با مهر چهارگوش «أفوض أمری الی الله، عبده محمد جعفر» و تملک «علی بن محمد» و «سید محمد بن میر مهدی چهار سوقی اصفهانی» به تاریخ ربیع الأول ۱۲۷۶، با مهر بیضی «محمد الحسینی» و مهر چهارگوش «یا أجود من کل جواد» روی برگ نخست آمده است. برگهایی از آغاز و انجام آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۷۰۴۹»

(حدیث - عربی)

۱۳۳. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۲۵)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: سید مراد بن محمد نبی قارنی قاننی

☐ نوع کاغذ: شرقی ☐ تعداد برگ: ۲۶۳ ☐ تعداد سطر: ۲۶ و ۲۹ ☐ اندازه متن: ۱۱×۲۱/۵ سانتیمتر ☐ اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۱/۵ سانتیمتر ☐ نوع جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج گل و بوتّه ☐ ترقیمه: «قد تمّت الكتاب المستطاب بعون الله الملك الوهاب، فی يوم الاثنين التاسع من شهر رمضان المبارك فی سنة ست و مئة بعد الألف من هجرة النبویة المصطفویة، علی يد أقلّ الخلیقة، بل لا شیء فی الحقیقة، ابن محمّد نبی القارنی، سیّد مراد القائنی - عفی الله عن جرایمهما، بحرمة المعصومین -».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و دو بار با عبارت «بلغ ثانیة، بلغ قبلاً و بلغ قراءة أیده الله تعالی» مقابله شده، حاشیه نویسی تفصیلی با نشان «س م د، م ت ق ر ه، م ق ر دام ظلّه، ا م ن ر ه، ع ا ه ر ه» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، افزودگی‌هایی همراه تملک محمّد قاسم بن محمّد سبزواری به تاریخ ۱۱۳۲ و تملکی به تاریخ ۱۱۴۱ هجری با دو مهر چهارگوش ناخوانا، و مهر بیضی «یا محسن قد أتاک المسیء» در آغاز و انجام نسخه، همراه مهر حضرت آیت الله مرعشی نجفی ❀ آمده است. برگها اندکی فرسوده شده، و برگ نخستین آسیب دیده و مرمت شده است. «شماره نسخه: ۷۲۷۷»

۳۴. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۲۶) (حدیث - عربی)
 آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: ☐ نوع خط: نسخ ☐ تاریخ کتابت: ذی القعدة ۱۰۷۵ ☐ عنوانها و نشانها: قرمز ☐ نوع کاغذ: شرقی ☐ تعداد برگ: ۳۶۴ ☐ تعداد سطر: ۲۱ ☐ اندازه متن: ۱۲/۵×۱۵ سانتیمتر ☐ اندازه جلد: ۲۰×۲۵/۵ سانتیمتر ☐ نوع جلد: تیماج قرمز؛ عطف: تیماج قهوه‌ای ☐ ترقیمه: اتفق الفراغ منه يوم الاحد، شهر ذی قعدة الحرام سنة خمس و سبعین بعد الألف من الهجرة النبویة ﷺ، اللهم ارزقنا لقراءته و العمل بمحکمه».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قراءة أیده الله تعالی، بلغ» مقابله شده، و حاشیه نویسی با نشان «م ح ق، م ن، س م ر، م ق ر» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، افزودگی‌هایی در آغاز و انجام دیده می‌شود، برگها اندکی رطوبت دیده و فرسوده شده است.

«شماره نسخه: ۷۴۲۸»

۳۵. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۲۷) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: اوایل سده ۱۱ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۷۴ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با لبه برگردان؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قبلاً بحمدالله تعالی» مقابله شده، نسخه بدلها در حاشیه آمده، مقابله نامه نسخه در انجام نسخه چنین آمده است: «الحمد لله على آلائه و نعمائه و الصلاة على سيد انبيائه و اوليائه و اصفياؤه محمد و عترته الطاهرين و بعد: لقد عورض و قوبل من اوله الى آخره مع نسختي المصححة عند مشايخي - سلمهم الله تعالى من الآفات و وفقهم بالطاعات و العبادات - بدقة بليغة و جهد كثير، فصح إن شاء الله تعالى إلا ما زاغ عنه البصر و فرغت من كتابته و مقابلته في غرة شهر ربيع الاول من سنة تسع و سبعين بعد الالف من الهجرة و كتبه بيمنه الدائرة، ابن حيدر على محمد حسين التستري، الحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً» همراه مهر «یا امام حسین»، حاشیه نویسی با نشان «م د، ق، س م د، میر حسن» دارد، برگ نخست نونویس شده، حاشیه برگها اندکی فرسوده شده است. «شماره نسخه: ۷۶۳۵»

۳۶. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۲۸) (حدیث - عربی)

آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «محمد بن الحسين، عن صفوان، عن اسحاق بن عمار، قال: قلت لأبي ذر ابراهيم، عن رجل زار ففضى طواف حجه كله أيطوف بالبيت ...» افتاده.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۲۳ □ تعداد سطر: ۳۹ □ اندازه متن: ۱۶×۲۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵/۵×۳۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج سرمه‌ای ضربی مجدول با ترنج و سرترنج گل و برگ.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ سماعاً

وقفه الله تعالی، ثم بلغ سماعاً وفقه الله تعالی» دو بار مقابله شده، حاشیه نویسی اندکی با نشان «۱۲، ق، ح، ع ۵۱» دارد. دارای سرلوح مذهب زیبا با زمینه لاجورد و طلا با نگاره‌های رنگارنگ در برگ ۵۱، دو سرلوح دیگر از برگ نخست و ۱۷۱ بریده شده است. حاشیه برگها اندکی رطوبت دیده، و برخی برگها اندکی آسیب دیده و مرمت شده است. وقف نامه نسخه از «علامه محمدباقر مجلسی» به تاریخ محرم ۱۱۰۲ با مهر بیضی «انا مدینه العلم» و مهر بیضی «یا علی الاعلی»، همراه مهر حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته روی برگ نخست آمده است. دو مهر چهارگوش «صراط علی حق نمسکه، العبد ناصح» در برگ ۵۱، و دو مهر چهارگوش «العبد المذنب ناصح» در برگ ۱۴۹ و ۱۵۰ دیده می‌شود، چندین برگ از انجام نانوشته است.

«شماره نسخه: ۷۷۲۷»

(حدیث - عربی)

۱۳۷. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۲۹)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ هـ. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۷۸ □ تعداد سطر: ۲۶ □ اندازه متن: ۱۲×۲۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۹ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی همراه مقوای عطف: پارچه قرمز. ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ سماعاً افاض الله تعالی علیه» مقابله شده، حاشیه نویسی اندکی با نشان «م ح ق، ص م» دارد. انهایی به خط شریف محمد تقی مجلسی، در پایان کتاب الصلاة برای پدر فیض کاشانی، شاه مرتضی چنین آمده است: «أنها المولی اللوذعی الألمعی، مولانا مرتضی - رضی الله تعالی عنه - سماعاً فی مجالس آخرها، اوایل شهر الله الاصب لسنة ثمانین و خمسين بعد الألف الهجرية، نمقه بیده الفانیة، أحوج المفتاقین إلى رحمة ربه الغنی، محمد تقی مجلسی - عفی عنه، بالنبی و الوصی - و الحمد لله رب العالمین و الصلاة علی أشرف المرسلین، محمد و عترته الأماجد...».

ظاهراً این نسخه از ایران به هندوستان رفته و برگشته، از این رو بسیار آفت دیده است.

«شماره نسخه: ۷۹۴۹»

۱۳۸. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۳۰) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ زیبا و حاشیه‌ها نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هجری □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۱۸ □ تعداد سطر: ۲۹ □ اندازه متن: ۱۱×۲۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۳۰ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو؛ برون: تیماج قهوه‌ای ضربی مجدول با ترنج و سرترنج گل و بوته با لبه برگردان؛ درون: تیماج قرمز.

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است، دارای بیش از ۱۸ سرلوح زیبای مذهب با زمینه لاجورد و طلا از عهد صفوی، برگها مجدول به طلا، لاجورد و مشکی با کمند طلایی، در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قراءة آیده الله تعالی» مقابله شده است. حاشیه نویسی با نشان «س م د، م ق ر، م ت ق، ق» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، فهرست مطالب همراه افزودگی‌هایی در چندین برگ قبل از برگ نخست آمده، تملک محمد حسین بن محمد صالح حسینی (خاتون آبادی)، محمد بن محمد حسن ... حسینی و محمد حسین بن عبدالباقی حسینی، همراه سه مهر بیضی «عبده عبدالباقی الحسینی، عبده محمد حسین بن عبدالباقی بن محمد حسین حسینی» و «نام عینی ح بن الحسن دام» روی برگ نخست دیده می‌شود. و صورت اجازه نامه مفصل ملا محمد تقی مجلسی به علامه محمدباقر مجلسی به خط وی، بعد از انجام نسخه، در سه برگ آمده است.

«شماره نسخه: ۸۱۶۰»

۱۳۹. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۳۱) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: نیمه اول: صدرالدین محمد بن فتح الله خادم حسینی (پایان جزء اول)، نیمه دوم: سلطان محمد بن محمود روشناوندی جنابذی تونی □ تاریخ کتابت: رجب ۱۰۷۱ و ربیع الاول ۱۰۷۳ □ محل کتابت: مشهد مقدس □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۰۹ □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۱/۵×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۵×۲۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد:

تیماج قهوه‌ای ضربی مجدول با ترنج و سر ترنج گل و بوته؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره
 □ ترقیمه: «الحمد لله الذی من بفضله و کرمه علی العبد، الملک الغنی، ابن فتح الله، صدر
 الدین محمد خادم الحسینی و وفقه لنساخته هذا الكتاب المستطاب و إليه المرجع و
 المآب. و كان الفراغ ضحوة يوم الثلاثاء، سادس شهر رجب المرجب سنة ۱۰۷۱. و یسأل
 التوفیق للإتمام بحق محمد و آله الكرام - علیه و علیهم الصلاة و السلام - (انجام کتاب
 صلاة)». و «الحمد لله الذی من بکتابته و تسویده علی العبد الحقیر المذنب ... ابن محمود،
 سلطان محمد روشناوندی الجنابذی التونی. و كان الفراغ عصر يوم الجمعة، عشر شهر
 رمضان المبارک، من شهور سنة اثنی عشر و سبعون بعد الف من الهجرة النبویة
 ...» (انجام کتاب حج).

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ سماعاً آیده
 الله تعالی» مقابله شده است. نسخه بدلهای در حاشیه آمده، و اندکی حاشیه نویسی دارد.
 انهایی از احمد بن حاجی محمد تونی در انجام کتاب صوم، چنین آمده است: «انها آیده
 الله سبحانه و تعالی سماعاً و ضبطاً و تحقیقاً و اصلاحاً و کتبه المذنب احمد بن حاجی
 محمد، الشهیر بالتونی حامداً مصلیاً و مسلماً» و «انها وفقه الله سبحانه سماعاً و تصحیحاً
 و ضبطاً و تحقیقاً فی مجالس آخرها، أوایل محرم الحرام من سنة خمس و سبعین و الف،
 کتبه بید الفانیة الجانیة، أحمد بن حاجی محمد، الشهیر بالتونی، حامداً مصلیاً مسلماً»،
 (آخر کتاب دیات).

تملک احمد بن لطفعلی تبریزی، جد مجتهدهای تبریز، همراه مهر چهارگوش
 «مبشراً برسول یأتی من بعدی اسمه احمد» روی برگ نخست، همراه تملک مخدوش
 آمده است. مهر حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته الله، در پشت برگ نخست و انجام نسخه
 دیده می‌شود.

«شماره نسخه: ۸۴۲۰»

۴۰. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳۲) (حدیث - عربی)

آغاز: «بسملة، کتاب الادیون: باب أنه لاتباع الدار و لا الجاریة فی الدین. محمد بن
 یعقوب، عن علی بن ابراهیم، عن أبیه، عن النظر بن سوید، عن الحلبي، عن أبی عبد
 الله رضی الله عنه، قال: لاتباع الدار و لا الجاریة فی الدین ...».

انجام: عن ابی عبد اللہ علیہ السلام فی رجل قطع رأس میت، قال: علیہ الذیة؛ فإن حرمتہ میتاً کحرمتہ و هو حی، فلا تنافی بین هذه الأخبار و الخبر الذی قدمناه، لأنه لیس فی ظاہرها، إن علیہ الذیة التي ... افتاده.

نسخه حاضر از کتاب دیون تا اواخر کتاب دیات را در بردارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هـ. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸۶ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز با ترنج و سرترنج گل و بوتہ؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و نسخه بدلها در حاشیه آمده، اجازه حضرت آیت الله مرعشی نجفی علیہ السلام به مرحوم شیخ قوام الدین و شنوہ‌ای، پشت برگ نخست چنین آمده است: «بسم الله الرحمن الرحيم. و بعد، فقد أجزت للأخ الصالح و الولی الناصح قرّة عینی ذخر الافضل المختار بین أقرانه و الأمائل ثقة الاسلام و مروّج الأحكام، الشیخ قوام الدین الوشنوہ‌ای القمی المسکن - دام علاه و زید فی ورعه و تقاه - أن یروی عنی هذا الكتاب الشریف أحد الكتب الأربعة المشهورة، التي علیها المدار بأسانیدی المتکثرة المنتهية الى مؤلفه الهمام شیخ الطائفة المحققة و الفرقة الناجية، أبی جعفر محمد بن الحسن الطوسی - قدس سره القدوسی - . و قد ذکرتها فی کتابی المسمى بالمسلسلات فی مشایخ الاجازات إلى مراكز الاجازات فی زها ثلاث مجلدات أعلاها من بينها، ما أرويه عن سیدی و سندی شیخ الاجازة فی العصر الأخير، عزّة وجه الزمن، آية الله سيدنا ابی محمد الحسن صدرالدین الموسوی الكاظمینی علیہ السلام بطرقه المعروفة المنتهية إلى المؤلف و المرجو من جناب المجاز له، أن لا ینسانی من صالح الدعاء فی مظان الاجابة و الأخذ بالاحتیاط فی النقل و الفتوی، فإن المفتی علی شفییر جهنم - عصمنا الله و آتاه - و قد وهبت هذه النسخة الشریفة له - دام مجده - رجاء للتذکار فی صبیحة الأربعاء منصف رجب ۱۳۵۶، الرّاجی فضل ربّه ابوالمعالی شهاب الدین المشهور بالنجفی الحسینی الحسنی النسابة المرعشی، نزیل بلدة قم المشرفة حرم الأئمة علیہم السلام».

همراه مهر شریف ایشان «شهاب الدین الحسینی»، تملک «جمال الدین بن محمد قاسم عاملی»، همراه مهر بیضی «عبدہ محمد مهدی الحسینی»، و «الله، محمد نبی الله،

علی ولی الله و تملک «محمد مهدی حسینی»، با مهر بیضی «عبده محمد مهدی الحسینی» به تاریخ ۱۲۵۶ روی برگ نخست آمده است.
«شماره نسخه: ۸۴۴۱»

۴۱. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳۳)
(حدیث - عربی)
آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «فإذا ثبت، إن الإتمام فی حرم الله و حرم رسول الله ﷺ، هو المستحب دون المسجد علی الاختصاص. و إن كان قد خصا فی هذین الخبرین، فکذلک فی مسجد الکوفة، لأن أحدا لا یفرق بین الموضعین، تم الجزء الثانی ...»
نسخه حاضر تا آخر صلاة را در بردارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: کتاب الله بن اهل الله بن نعمت الله قمی
□ تاریخ کتابت: ۹۷۷ هـ. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۹۴
□ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۲×۱۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: ۱۷×۲۳/۵ سانتیمتر
□ نوع جلد: تیماج مشکى.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ مقابلة آیده الله تعالی» مقابله شده، و اندکی حاشیه نویسی با نشان «م د، ح س» دارد. عبارت مقابله در برگ ۱۱۵ آخر کتاب الصلاة چنین آمده است: «بلغ مقابلة مع کتاب مکتوب فیہ، بلغ قبلاً و تصحیحاً، بحسب الجهد و الطاقة مرّة مع نسخة معتبرة و صحّ إن شاء الله و الحمد لله علی حسن توفیقه، فی سابع عشر رمضان المبارک سنة ۹۷۷». تملک جلال الدین محمد بن محمد قاسم بن تاج الدین محمود بن شمس الدین محمد بن تاج الدین محمود بن شمس الدین علی حسنی حسینی جعفری، با مهر بیضی «یاذا الجلال و الاکرام» و محمد بن عبد الله با مهر چهار گوش «الواثق بالله محمد بن عبد الله» و حسن بن محمد امین بن ابوالحسن بن حیدر حسینی عاملی نجفی، با دو مهر بیضی «الواثق بالله الغنی عبده ابن الامین ...» روی برگ نخست، و دو مهر دایره «بمحمد بعلی بفاطمة ... حسین بن علی الحسینی ...» روی برگ نخست و برگ ۱۱۵ و ۱۱۶ و انجام نسخه دیده می‌شود. حاشیه برگهای نخستین و انجام فرسوده شده و اندکی آسیب دیده است، لبه چندین برگ آغازین رطوبت دیده است.

«شماره نسخه: ۹۱۰۵»

۲۲. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳۴) (حدیث - عربی)

آغاز: «بسملة. باب النذور؛ محمد بن یعقوب، عن ابي علي الاشعري، عن محمد بن عبد الجبار، عن صفوان، عن منصور بن حازم، عن ابي عبد الله عليه السلام، قال: اذا قال الرجل على المشى الى بيت الله، و هو محرم بحجّه ...».

انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد حسین هزار جریبی □ تاریخ کتابت: غره ربیع الآخر ۱۰۹۹ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۰۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۹×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۵/۲۴×۱۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز؛ لبها و عطف: تیماج خردلی □ ترقیمه: «قد وقع الفراغ من تسويده، في يوم الرابع من شهر محرم الحرام سنة ۱۰۹۸ «برگ ۷۰». و قد تمّ كتاب الشريف في تاريخ غرة شهر ربیع الآخر سنة ۱۰۹۹، بيد اليمنى الجانى الى الله ابن محمد حسين محمد صالح هزار جریبی».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی از علامه محمدباقر مجلسی با نشان «م ق مدّ ظلّه العالی» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، تملک نصر الله بن نور الدین با مهر بیضی «الراجی الى الله نصر الله بن نورالدین» و «نورالدین» قبل از برگ انجام آمده است. سلسله سند محمدرضا بن عبد المحمّد بن رحیم بن خلیل بن محمد حیدری طبری داریانی، تا شیخ الطائفه محمد بن حسن طوسی - قدس سرّه الشریف - به تاریخ ۱۳۴۰ هجری، با مهر بیضی «محمدرضا حیدری» در برگ انجام آمده است. حواشی چندین برگ نخستین و انجام، اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۹۱۳۰»

۲۳. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳۵) (حدیث - عربی)

آغاز: مانند نسخه شماره ۵۵۷.

انجام: «و حرم رسول الله صلی الله علیه و آله، [و] هو المستحبّ دون المسجد علی الاختصاص. و إن كان قد خصّا فی هذين الخبرين وكذلك فی مجسد الكوفة، لأنّ أحداً لا یفرق بین الموضعین...».

نسخه حاضر از اول کتاب تا آخر صلاة را دربردارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ نام کاتب: جعفر بن محمد بن بکیر الحسینی □ تاریخ کتابت: دهم شعبان ۹۲۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۰۰ □ تعداد سطر: ۲۸ □ اندازه متن: ۱۲×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج سبز سیر با ترنج گل و بوته □ ترقیمه: «و فرغ من کتابته العبد الفقیر الراجی رحمة ربّه الغنی، جعفر بن محمد برمکه الحسینی - تجاوز الله عنه و عن والديه و غفر الله لمن طالعه و دعا له بالمغفرة - و ذلك فی عاشر شهر شعبان المبارک سنة ثمان و عشرين و تسعمئة و الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطیبین الطاهرین و سلم تسليماً كثيراً».

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «ثم بلغ قراءة وفقه الله تعالى» مقابله شده و عبارت مقابله نامه نسخه با نسخه قطب‌الدین راوندی به وسیله کاتب نسخه در انجام چنین آمده است: «بلغ مقابله و تصحیحاً بحسب الجهد و الطاقة، إلی ما زاغ عنه البصر بنسخة صحیحة مقروئة علی الانام، قطب‌الدین شیخ الاسلام ابی الحسن الراوندی و بقی فیها مواضع ترکناها بحسب الضرورة و هی مواضع یسیرة فی کتاب الزکاة و ما یلیه، لآنها کانت مخرقة، یوفق الله لتصحیحها بعد ذلك، إن شاء الله علی کل شیء قدیر و الحمد لله وحده».

تملک محمد بن علی شریف بغدادی، به تاریخ ۹۴۴ هجری با مهر دایره بزرگ ناخوانا و محمود خادم با مهر دایره «خادم روضة الرضا فی الدارین محمود» و تملک محمد بن حیدر، همراه وقف نامه نسخه با هشتاد و دو کتاب عربی دیگر، به تاریخ ذی القعدة ۱۰۷۶ روی برگ نخست، و دو مهر دایره ناخوانا پشت برگ نخست آمده است.

تملک شاه محمد بن محبت علی سمنانی، و دو مهر دایره وی «المتوکل علی الله الصمد شاه محمد بن محمد بن محمد علی»، همراه مهرهای دایره «محمد نبی الله، علی ولی الله، عبده محمد المدعو بأقاجانی» (کاتب نسخه) و مهر «خادم روضة الرضا فی الدارین محمود» در برگ انجام دیده می‌شود. اجازه نامه مفصل علی بن حسین بن ابی الحسن عاملی، ظاهراً برادر صاحب مدارک به خط خود به سال ۹۷۲ هجری، به کاتب نسخه محمد آقاجانی در یک برگ بعد از انجام آمده است. حاشیه برگهای نخستین اندکی رطوبت دیده و فرسوده شده و ترمیم شده است.

«شماره نسخه: ۹۸۷۸»

۴۴. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (۳۶)

(حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه شماره ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد هادی بن عبد الله قاضی □ تاریخ کتابت: ربیع الثانی ۱۰۸۰ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۰۹ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۸×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی فرسوده □ ترقیمه: «قد وفق و شرف بکتابه هذا الكتاب، الفقير المحتاج الى رحمة الله الملك الغني محمد هادی بن عبد الله القاضی. و كان قد وقع الفراغ من كتابته، ضحی يوم الاربعة عشرین شهر ربیع الثانی من جملة شهور سنة ثمانین بعد الف من الهجرة النبویة المصطفویة - علی مهاجرها الوف الوف السلام و التحیة و الاکرام -».

ویژگیها: نسخه ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قبلاً» مقابله شده است. و نسخه بدلها در حاشیه آمده و حاشیه نویسی با نشان «م ق، س م د، ق» دارد. مقابله نامه نسخه در برگ ۵۰۴ چنین آمده است: «بسم الله الرحمن الرحيم، قد بالغ زیدت کمالاته فی مقابلة هذا الكتاب المستطاب، و بذل جهده الكافی فی قرائته من المبدأ الى المآب، فامعن نظره الصائب فی تهذیب معانی الأخبار و جمع مفاد الآثار المرویة، فی کلّ باب و بحث بجودة ذهنه الثاقب عن وجوه انطباقها علی المذاهب المعروفة و الآراء الخالية عن الارتیاب، وفقه الله تعالی بمنه لنشرها، حتی يكون ذریعة لرفع الدرجات الأخرویة و أیده بعونه علی العمل بها، علی وجه یصیر وسیلة الى الفوز بالسعادات الأبدیة، بالنبی و عترته خیر البریة نمقه الفقیر المذنب الجانی، محمد بن قاسم المدعو میرزا محمد الاصفهانی».

دستخط میرزا کمال الدین محمد بن معین الدین فسوی، مبنی بر قرائت این کتاب نزد استاد خویش به تاریخ شعبان ۱۰۸۶، در برگ انجام چنین آمده است: «وفقنی الله تعالی لاتمام قراءة هذا الكتاب المستطاب فی عدّة شهور، یشبه أن یرتقی عددها تسعة عشرة شهر، آخرها منتصف شهر شعبان المعظم من شهور السنة السادسة بعد مضی ثمانین و الف من الهجرة الأحمديّة، عند الفاضل الكامل، الذی أجازنی باللثالی المنظومة من الحاشیة و انا العبد المنظوم کمال الدین محمد بن معین الدین محمد الفسوی - هداهما الله تعالی و وفقهما للعمل بالمنهج

المصطفوی، بالتبی و آله المصطفین الأطهار الأخیار و صحابته الأبرار، إته الرؤوف الرحیم الغفور الکریم -».

و دستخط ابوالفتوح بن محمد الشریف در برگ انجام آمده است. وقف نامه نسخه به تاریخ ۱۳۱۳ هجری، همراه مهر بیضی «محمد باقر بن محمد حسین»، روی برگ قبل از نخست دیده می شود، برگ نخست نونویس شده است.

«شماره نسخه: ۱۰۲۶۵»

(حدیث - عربی)

۱۰۲۵. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (۳۷)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد امین □ تاریخ کتابت: رجب ۱۰۵۰ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۲۴ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۷×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج گل و بوته □ ترقیمه: «تم... بحمدالله و عونہ فی غرة شهر رجب المرجب، سنة خمسين و الف من الهجرة النبوية - عليه الصلاة و التحية - علی يد الضعیف النحیف محمد امین».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، و حاشیه نویسی از «بهاءالدین محمد نیشابوری» به خط خود با نشان «بهاءالدین محمد - عفی عنه -» دارد. نسخه بدلها در حاشیه آمده، بعد از مشیخه افزودگی‌هایی همراه تذکره‌ای «محمد بن علی شوشتری» برای محمد نیشابوری بدین عبارت آمده است: «تذکره لشیخنا الفاضل العالم العامل، الشیخ بهاء الملة و الدین محمد النیشابوری - أدام الله ایامه بالسرور - و انا العبد الفقیر الی الله الغنی، محمد بن علی التستری - عفی الله عنهما بمحمد و آله - فی سنة التاسعة و المئة بعد الألف الهجرية فی المشهد المقدس - علی قدیسها الف الف التحية و الثناء - و السلام». تملک «علی اصغر محلاتی» به تاریخ ۱۲۹۵ روی برگ نخست، و یک مهر چهارگوش ناخوانا در انجام آمده، برگها آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۱۰۴۸۱»

۴۶. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳۸)
(حدیث - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد تقی بن عبد الله شیرازی □ تاریخ کتابت: شعبان ۱۰۹۱ □ محل کتابت: اصفهان □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۰۶ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۱×۲۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۲۹/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج گل و بوته □ ترقیمه: «قد وقع الفراغ منه فی يوم الخميس ثمانية عشر من ذی الحجة الحرام سنة ۱۰۸۸ (برگ ۱۷۳). تم و الحمد لله فی تاریخ غرة شهر جمادی الاول سنة ۱۰۸۹ (برگ ۲۵۳)، قد وقع الفراغ بعون الله تعالى فی يوم الخميس رابع عشرين شهر شعبان المعظم ۱۰۹۱، علی يد الفقیر الحقیر المحتاج الی الله الغنی، محمد تقی بن عبد الله شیرازی - غفر ذنوبهما - فی دار السلطنة اصفهان و مدرسة الرفیعة السلیمانیة (برگ انجام)».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده، به وسیله علامه محمد باقر مجلسی با نشان «بلغ سماعاً آیدہ الله تعالی، بلغ سماعاً اعانه الله» مقابله شده، و صورت اجازه وی به امیر عین العارفين قمی در پشت برگ ۲۵۳ الصاق شده است، حاشیه نویسی با نشان «م ق ر سلمه الله، ع س، س م د، ق، ع» دارد. مهر چهارگوش ناخوانا و مهر بیضی «عبده الراجی محمد صادق» در برگ نخست، و مهر چهارگوش «عبده سید محمد الحسنی الحسینی» روی برگ ۲۵۴ آمده است. سه برگ از آغاز آسیب دیده و بخشی نونویس شده، حاشیه چندین برگ از آغاز و انجام رطوبت دیده، و بخشی مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۱۰۵۲۹»

۴۷. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۳۹)
(حدیث - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ه. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۳۸ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۱×۲۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۹/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو؛ برون: تیماج قهوه‌ای ضربی مجدول با ترنج و سرترنج، با گل و بوته طلایی و قرمز؛ درون: تیماج قرمز؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قبلاً

بعون الله تعالی» در حاشیه مقابله شده است. نسخه بدلها در حاشیه آمده، حاشیه نویسی با نشان «ق، س، م، م، د» دارد. برگها مجدول به طلا، قرمز و لاجورد با کمند طلایی، مهر حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته پشت برگ نخست و انجام آمده است. «شماره نسخه: ۱۰۷۳۸»

(حدیث - عربی)

۴۸. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۴۰)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد قاسم بن درویش محمد شیرازی □ تاریخ کتابت: جمادی الاولى ۱۰۶۷ □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۵۸ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۰×۱۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز مجدول ضربی؛ عطف و لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «تم الكتاب بعون الملك الوهاب التواب، عند الظهر يوم الأربعاء احدى و عشرين شهر جمادی الأولى، سنة سبع و ستين بعد الألف من هجرة سيد الأنبياء و المرسلين محمد - صلى الله عليه و آله الطيبين الطاهرين المعصومين - العبد الكاتب الفقير الحقير المقر بالمعاصي و التقصير، المرجو الى رحمة الله الملك العالم الباری، محمد قاسم شیرازی ابن مغفور خواجه درویش محمد...».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و نسخه بدلها در حاشیه آمده است. تملک علی اکبر بن ابی الحسن با مهر بیضی «عبدہ علی اکبر بن ابی الحسن» و هبه نامه نسخه به مولا محمد علی تونی، از جانب محمد زکی بن عبدالصمد به تاریخ محرم ۱۱۳۹ با مهر بیضی «یا زکی من کل زکی» و هبه نامه نسخه از جانب محمد علی تونی، به فرزند خود محمد حسین تونی با مهر چهارگوش «... عبدہ محمد علی» روی برگ نخست آمده است. حاشیه برگهای نخستین و انجام، اندکی آسیب دیده و مرمت شده است.

«شماره نسخه: ۱۰۷۷۱»

(حدیث - عربی)

۴۹. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۴۱)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: حسن بن علی بن مسلم مقابی و حیدرقلی خان سردار کابلی (بخش نونویس) □ تاریخ کتابت: رمضان ۱۰۵۵ و ۱۳۴۸ هـ.

□ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی درشت تر از متن □ نوع کاغذ: فرنگی آهار مهر زده
 □ تعداد برگ: ۳۱۴ □ تعداد سطر: ۳۰ □ اندازه متن: ۲۲×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد:
 ۲۲×۳۰ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت «بلغ قبلاً آیتده
 الله تعالی» مقابله شده است. دو برگ از مشیخه کتاب در پایان، به وسیله مرحوم حکیم
 معاصر سردار کابلی^۱ کتابت و با عبارت: «بلغ قبلاً والحمد لله كما هو اهله، يوم أحد
 الخامس عشر من شوال سنة ثمان و أربعين و ثلاثمئة و الف و أنا العبد حیدرقلی الکابلی
 ۱۳۴۸» مقابله شده است. دستخط حضرت آیت الله مرعشی نجفی^۲ در برگ دوم بدین
 شرح آمده است: «هذه نسخة نفیسة من الاستبصار للشیخ الطائفة، و النسخة نفیسة جداً
 مقروءة علی المحدثین و فی هوامشها قبالات، و المشیخة بخط العلامة المعاصر
 حیدرقلی خان الشهیر بسردار کابلی، حرره الداعی شهاب الدین الحسینی المرعشی
 النجفی فی ۸ محرم ۱۳۹۱، و علی ظهرها خط العلامة السید مهدی الحسینی الأعرجی
 من أعمام العلامة السید محسن الأعرجی». تملک ابراهیم بلاغی، مهدی بن حسن حسینی
 اعرجی، علی اصغر فاضل کرمانشاهی (به سال ۱۳۰۳ هـ)، حسین کی استوان تهرانی (به
 سال ۱۳۳۲ ش) و سردار کابلی، قبل از آغاز آمده است. مهر دایره «و علی الله فی کل الامور
 توکلی و بالخمس أصحاب العباء توسلی، عبده محمد باقر ۱۱۰۹» (برگ ۴) و مهر بیضی «علی
 اصغر بن علی» (برگ ۱۶۷) دیده می‌شود، برخی از برگها اندکی رطوبت دیده است.

«شماره نسخه: ۱۱۴۲۰»

۵۰. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۴۲) (حدیث - عربی)

آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ کاتب: زین العابدین بن اسماعیل حسینی
 شوشتری، عبدالجواد بن عبدالرحیم بانجا بادرانی (بخش نونویس) □ تاریخ کتابت: ۱۰۶۴
 هـ. و جمادی الأولى ۱۳۰۷ (بخش نونویس) □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ:
 شرقی آهار مهر زده؛ بخش نونویس: فرنگی و شرقی متنوع، آبی و نخودی با مهر تجارتنی

۱. مرحوم سردار کابلی کرمانشاهی دانشمندی ذوالفنون بود که دارای تألیفاتی است و از مشایخ اجازه
 روایتی حضرت آیت الله مرعشی نجفی می‌باشد که او نیز از وی اجازه متقابل دارد، تعدادی از نسخه‌های
 خطی کتابخانه وی در این کتابخانه نگهداری می‌شود.

□ تعداد برگ: ۱۸ و ۱۹ □ اندازه متن: ۱۶×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶/۵×۲۰ سانتیمتر
 □ نوع جلد: تیماج زرشکی مجدول مشکی با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته؛ عطف و گوشه‌ها:
 تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «تم ... علی ید الفقیر الحقیر تراب أقدام المؤمنین، زین العابدین بن
 اسماعیل الحسینی الشوشتری، سنة أربع و ستین بعد الف من الهجرة النبویة» (۱۷۰ ب).
ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس است که در حاشیه تصحیح و مقابله شده، در برگ
 آغاز دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی علیه السلام با این عبارات به چشم
 می‌خورد: «هذه النسخة نفیسة من الاستبصار و قد قوبلت مع نسخة مصححة، بتصحیح
 السید محمّد باقر الاسترآبادی و هو صححها من نسخة أستاذه المیرزا محمّد
 الاسترآبادی الرّجالی الشّهير و كان مجالس التصحیح علی جبل أبی قبیس بمکة -
 شرفها الله تعالی - حرّره العبد شهاب الدّین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۴۵، و کذا
 قوبلت مع نسخة المولی حسنعلی بن المولی عبد الله التّستری فی اصفهان».
 در پایان جزء اول نسخه (برگ ۱۷۰) عبارت مقابله چنین آمده است: «بلغ الی هنا قبلاً و
 تصحیحاً مع نسخة معتمدة كتبها السید الفاضل، امیر محمّد باقر الاسترآبادی و کتب فی
 آخرها غیر مرّة: أنّه قابلها مع عدّة نسخ معتمدة فی جبل أبی قبیس، ثم کتب ثانیاً: ثم بلغ الی
 هنا قبلاً و تصحیحاً مع نسخة مصححة صححه شیخنا و أستاذا ابو ابراهیم محمّد بن علی
 الاسترآبادی - نور الله قبره - علی جبل أبی قبیس من مکة - زادها الله شرفاً و تعظیماً - انتهى.
 ثم بلغ الی هنا قبلاً و تصحیحاً مع عدّة نسخ فی بلدة اصفهان - صینت عن الحدّثان - فی
 مجلس استاذنا المولی الأعظم مجتهد الزمانی، مولانا حسنعلی بن مولانا عبد الله الشوشتری
 - سلّمه الله تعالی و أبقاه - بقدر الوسع و الطاقه و أنا العبد الفقیر محمّد صادق البروجردی، فی
 تاریخ شهر ذی الحجة الحرام سنة ۱۰۶۵هـ. همچنین عبارت «بلغ سماعاً ایده الله تعالی» نیز
 به صورت متعدّد در حاشیه برگها دیده می‌شود، دارای حاشیه نویسی و تعلیقات نسبتاً
 زیادی با رموز (ق، م، دره، ۱۲، م، ذ، ن، ر، م، ر، س، م، د، م، ق، ر، ه، ص و ...) می‌باشد. و همچنین از
 کتب منتقی، نهایتاً و ... نقل مطلب شده است. بخشی از برگهای نسخه نونویس (۱۳۰۶ -
 ۱۳۰۷ ق) بوده و برخی برگها نیز رطوبت دیده است، ولی متن خواناست. عناوین به
 صورت قرمز و نسبتاً درشت در متن و گاه در حاشیه آمده، برخی برگها مرمت شده است.
 «شماره نسخه: ۱۲۱۹۰»

۵۱. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (۴۳) (حدیث - عربی)

آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «فكذلك في مسجد الكوفة، لأن أحداً لا يفرق بين الموضوعين، تمّ الجزء الثاني من كتاب الاستبصار ... و يتلوه إن شاء الله عزّ و جلّ الجزء الثالث، كتاب الجهاد ... و الحمد لله ربّ العالمين».

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: جلال بن نور الدین احمد حسنی حسینی □ تاریخ کتابت: ۱۰۲۴ هـ. □ محل کتابت: دارالفیض شیراز □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۱۳ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۷×۱۲/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: پارچه ای قرمز؛ عطف و گوشه: تیماج کرمی □ ترقیمه: فرغ من کتابته الفقیر الی رحمة الله الغنی، جلال بن نورالدین احمد الحسنی الحسینی، فی أوائل شهر ربیع الأول سنة أربع و عشرين و الف من الهجرة النبوی - علیه الصلاة و التّحیة - .
ویژگیها: نسخه ای نفیس است که در حاشیه تصحیح شده، و با عبارات: «ثم بلغ سماعاً آیدہ الله تعالی» مقابله گردیده، و حاشیه نویسی با نشان «ق، ف پ ح ک، ۱۲ م د» دارد، بر علامه مولی محمد بن شاه محمد شیرازی اصفهانی از معاصران علامه مجلسی خوانده شده، و در پایان جزء نخست کتاب (برگ ۱۸۳) اجازه ای از وی به شاگردش محمد تقی شیرازی به سال ۱۱۱۱ هـ، به این عبارت آمده است: «بسم الله الرحمن الرحیم، نحمدک یا من نظمنا فی سلك أصحاب الروایة، و منّ علينا بالاهتداء علی نهج الدرایة، و نصلى علی أشرف من أوضح لنا سبیل الهدایة و عترته الأئمة المعصومین من الضلالة و الغوایة. أما بعد، فقد سمع منی قراءة زبدة الفضلاء و عمدة الأتقیاء فی الطبع السلیم و الفهم المستقیم الألعی، النقاد اللوذعی، الوقاد المحلّی، بمزایا الأفعال و متعالی الخصال البالغ، درجة العلی فی العلوم العقلیة و النقلیة و الملكات الملکیة و الفضائل الانسیة، الورع التقی النقی مولانا محمد التقی - وفقه الله سبحانه لارتقاء دفع معارج الكمال - و أوصل الله الی ما یتمنّاه من مطالب الدارین و مقاصد النشأتین، کتاب الاستبصار من أوله الی کتاب الزکاة، و جمل معتدّہ بها من کتاب من لا یحضره الفقیه، و أرجو من الله سماعة تمام الكتب الأربعة المنسوبة الی المحمّدين الثلاثة، قراءة بحث و فحص جامع بین تحقیق المسائل و تدقیق الدلائل و تهذیب النکات و تنقیح المعزلات بأسانیدی الی الشیخ الواقف بالخفیّ و الجلیّ، العالم الربّانی، الشیخ علی بن سلیمان البحرانی، عن الشیخ الكامل العالم العادل الفاضل، الشیخ بهاء الدین العاملی، واصله مؤلّفیها الشیخ الطائفة محمّد

بن حسن الطوسی - عطر الله ضریحه - و رئیس المحدثین محمد بن بابویه القمی - نور الله مرقدہ - و منهما بأسانیدهما المتصلة إلى أصحاب العصمة - سلام الله علیهم - .
 وقد أجزت أن یروی عنی ما سمع منی، لمن شاء و أحبّ مراعیاً طریق الاحتیاط لی وله و أنا سائل منه - أدام الله معالیه عن یجربنی علی باله - فی مظانّ الاجابة و محالّ الانابة، بما سنح من الدعاء. و سیما فی الخلوات و أعقاب الشریف الصلوات لکیما تهب نسایم القبول علی ریاض المآل، و کتب هذه الأحرف بیده الجانیة الفانیة أقلّ الخلیقة، بل اللّاشیء فی الحقیقة، محمد بن محمد المدعوّ شاه محمد - وفقه الله للعمل فی یومه لغده - قبل أن یخرج الأمر من یده فی عشر أواخر شهر ربیع الاول سنة أحد عشر و مئة و ألف حامداً مصلياً مسلماً.

در برگ نخست دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله بیدین عبارت آمده است: «کتاب الاستبصار إحدى الكتب الأربعة، لشيخنا المقدم رئيس الفقهاء و امام المجتهدين شيخ الطائفة المحققة، الشيخ أبي جعفر محمد بن حسن الطوسی و النسخة مقروءة علی العلامة المحدث المولى محمد بن شاه محمد الشيرازى الاصفهاني، من معاصرى مولانا المجلسى صاحب البحار و فى آخرها الجزء الاول من هذه النسخة، اجازة بخط المولى محمد المذكور لتلميذه العلامة المولى محمد تقى شيرازى و تاريخ الاجازة سنة ١١١١ هـ.، فليغتنم قدر هذه النسخة المصححة المقروءة، حرره الزاجى شهاب الدين الحسينى المرعشى النجفى ١٣٧١ هـ.»

تملك حسن بن سيد آقا حسينى اردبيلى با مهر «المذنب حسن الحسينى ١٠٩٩» در برگ نخست آمده است. بخش زیرین برگها اندکی رطوبت دیده، و برخی از برگهای نخستین و انجام مرمت شده است.

«شماره نسخه: ١٢٥٥٠»

٥٢. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (٤٤) (حدیث - عربی)

آغاز: افتاده «... یصوم شعبان و شهر رمضان یصلهما و ینهى الناس أن یصلوهما ... کتاب الحج، ماهیة الاستطاعة و آتھا شرط فی وجوب الحج ...».

انجام: مانند نسخه شماره ٥٥٧.

نسخه حاضر از اول باب صوم تا پایان باب دیات را در بر می گیرد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: خواجه ثریا □ تاریخ کتابت: صفر ١٠٥٨

□ عنوانها و نشانیها: نانوشته □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ٣١٢ □ تعداد سطر: ٢١

□ اندازه متن: ۱۸×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج گل و بوته □ ترقیمه: «کاتبه الأقل العبد خواجه ثریا در تاریخ یوم الثلاثاء چهاردهم شهر صفر، ختم بالخیر و الظفر سنة ۱۰۵۸».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده، و با عبارت: «بلغ أفاض الله تعالى عليه» مقابله شده، و حاشیه نویسی اندکی دارد. پشت برگ انجام دستخط مبارک مرحوم مجلسی اول، مولی محمد تقی مبنی بر انهاء و اجازه ایشان به ترکه بدین عبارت آمده است: «أنهاء المولى الفاضل الكامل اللوذعى الألمعى ... ابوالهادى ترکه - أدام الله تعالى تأييده - سماعاً و تحقيقاً و تصحيحاً فى مجالس آخرها، آخر شهر ربيع الأول لسنة اثنان و ستين بعد الألف، أجزت له - دام تأييده - أن يروى عنى هذا الكتاب مع سائر الكتب الأربعة، للأبى جعفرين محمدین ثلاثة - رضى الله تعالى عنهم - أخذاً عليه ... أخذ على من الاحتياط فى النقل نمقه بيده الجانية، أحوج المربوبين إلى رحمة ربه الغنى، محمد تقى مجلسى - عفى عنه - بالنبى و آله المعصومين، الحمد لله رب العالمين و الصلاة ... الطاهرين». اندکی قلم خوردگی دارد، چندین برگ در بین نسخه نونویس است، برخی برگها آسیب دیده و مرمت شده است. «شماره نسخه: ۱۲۸۵۶»

۵۳. الاستبصار فيما اختلف فيه من الأخبار (۴۵) (حدیث - عربی)
آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «و الوجه فى هذين الخبرين، ضرب من التقية و انهما موافقان لمذاهب العامة». نسخه حاضر جلد نخست کتاب است.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: بخش دوم، مرتضی بن شاه مرتضی اول بن شاه محمود کاشانی □ تاریخ کتابت: اوائل سده ۱۱ ه. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۷۷ □ تعداد سطر: مختلف (۲۰ - ۲۳) □ اندازه متن: ۱۷×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی فرسوده ضربی با ترنج و سرترنج □ ترقیمه: تمّ الجزء الأول ... أكثره بيد العبد الضعيف، مرتضى بن مرتضى - عفى عنهما -.

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است، از برگ ۹۷ تا پایان نسخه را در بردارد و تمام حواشی به خط مرتضی بن شاه مرتضی کاشانی، برادر کوچک فیض کاشانی است. وی عالم، شاعر و ادیب بوده و به سال ۱۰۲۹ ه. در سن ۱۹ سالگی درگذشته است. در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی با نشان «کرمانی، میرزا محمد، ق» دارد، اندکی پراکندگی و افتادگی

دارد. وقف نامه عبدالرحیم بن ملا قاسم علی تهرانی در سال ۱۲۳۱ ه. و مهر مستطیل کمال الدین ... در پشت برگ آغازین آمده، برخی برگها اندکی رطوبت دیده است.
«شماره نسخه: ۱۳۵۹۲»

۵۴. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۴۶) (حدیث - عربی)
آغاز و انجام: مانند نسخه ۵۵۷.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد مؤمن بن جلال الدین محمد کاشانی □ تاریخ کتابت: ۱۰۴۰ ه. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی و شرقی □ تعداد برگ: ۳۷۱ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۸×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو؛ برون: تیماج زرشکی؛ عطف: تیماج مشکی؛ درون: تیماج سبز □ ترقیمه: «اتفق الفراغ عن الفراغ عن تنمیقه يوم الأحد عاشر جمادی الأولى لسنة أربعین بعد الألف من الهجرة النبویة، علی ید أقل العباد ... محمد مؤمن بن جلال الدین محمد الکاشانی - غفر الله ذنوبهما - ...».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که با نشان: «ابتدا سماعاً أفاض الله تعالی علیه، بلغ سماعاً أفاض الله تعالی علیه، ثم بلغ سماعاً أفاض الله تعالی علیه» در برگهای ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۸ و برگهای دیگر مقابله شده است. این نسخه در تملک محمد هادی بن مرتضی کاشانی بوده، و برخی از حواشی نسخه نیز به خط اوست، یادداشت محمد مهدی فرزند محمد هادی در پشت برگ آغازین نسخه چنین آمده است: «قد تشرفت بتملیک هذه النسخة الشریفة، هی من والدی الماجد - أدام الله ظلّه - وأنا العبد العاصی محمد بن محمد هادی - عفی الله عنهما -». مهر بیضی وی نیز با نشان «محمد مهدی ۱۰۹۲» در پایان این یادداشت آمده است، وقف نامه مفصلی به سال ۱۲۲۰ ه. نیز در پشت برگ آغازین نسخه، و وقف نامه کوتاهی در انجام وجود داشته، و متأسفانه از سوی افراد ناآگاه و یا مغرض محو گردیده است. حاشیه نویسی با نشان «م ح ق دام ظلّه، ق، حبل المتین» و غیر آن دارد و در حاشیه تصحیح شده است.

«شماره نسخه: ۱۳۶۰۴»

۵۵. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (۴۷) (حدیث - عربی)
آغاز: مانند نسخه ۵۵۷.

انجام: «فلما کان يوم الجمعة، ألقاه تحت أقدام الناس».
این نسخه از آغاز و تا بخشی از کتاب الفرائض را در بر می‌گیرد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ هـ. □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۱۵ □ تعداد سطر: ۱۹ - ۲۰ □ اندازه متن: ۱۷×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای؛ عطف: تیماج زرشکی. ویژگیها: نسخه‌ای نفیس است که بر علامه محمد باقر بن غازی قزوینی به سال ۱۰۶۹ هـ. قرائت و تصحیح شده، و دستخط وی با این عبارات در برگ ۲۴۵ نسخه آمده است: «قد تمّ قراءة علی فی مدرسة الالتفاتية فی شهر محرم الحرام سنة ۱۰۶۹، نمقه محمد باقر بن الغازی القزوینی - عفی عنهما -». عبارت «بلغ ... ۱۰۸۷» (در برگ ۱۴۸) و «بلغ سماعاً أیده الله تعالی»، در بسیاری از برگها دیده می‌شود. حاشیه نویسی با نشان «ام ن رحمه الله تعالی» و غیر آن دارد و در حاشیه تصحیح شده است. دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله در پشت برگ آغازین نسخه چنین آمده است: «باسمه تعالی، هذه نسخة من الاستبصار مقروءة علی العلامة المولی محمد باقر بن غازی القزوینی، المدرّس فی مدرسة الالتفاتية ببلدة قزوین و هو أخ العلامة المولی خلیل، شارح الکافی المدرّس فی روضة سیدنا عبدالعظیم الحسینی، [حرره] شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۵۰ هـ». وقف آقا میرسید علی، همراه مهر مستطیل «... محمد ... عبد ... حسین ... صادف ...» و چند تملک و مهر ناخوانا، نیز در پشت برگ آغازین آمده است. اندکی رطوبت دیده و مرمت گردیده است، برگی از کتاب الحدود استبصار، در پایان نسخه آمده است. «شماره نسخه: ۱۳۶۵۵»

۵۶. الاستبصار فیما اختلف فیہ من الأخبار (جلد ۱ و ۲) (۴۸) (حدیث - عربی)

آغاز: افتاده «... ما یسألون عنه، باب حکم الماء الكثير، إذا تغیر أحد أوصافه».

انجام: «و كذلك فی مسجد الکوفة، لأنّ أحداً لا یفرق بین الموضعین».

نسخه حاضر جزء اول کتاب است و از ابتدا تا پایان کتاب حج را در بردارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد بن حسن بن محمد بن عباس (به

قرینه برگ ۱۱۷) □ تاریخ کتابت: ۵۶۹ هـ. □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی

□ تعداد برگ: ۱۹۹ □ تعداد سطر: مختلف (۲۴ - ۲۵) □ اندازه متن: ۲۰×۱۲ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۱۸×۲۶/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای □ ترقیمه: «فرغ من کتابه

لنفسه، محمد بن الحسن بن محمد بن العباس، ما روته بخطه، فی صفر سنة تسع

وستین و خمسين مئة و الله حسبه».

ویژگیها: نسخه‌ای بسیار نفیس و گرانبهاست که به سال ۵۶۹ هـ.، یعنی ۱۰۹ سال پس از درگذشت مؤلف، کتابت شده است. این نسخه و نسخه بعدی که جلد ۳ و ۴ و به خط همین کاتب است، قدیمی‌ترین نسخه موجود از کتاب الاستبصار در جهان به شمار می‌آید. این نسخه یک سال پس از کتابت، در سال ۵۷۰ هـ. بر عالم بزرگ قطب الدین سعید بن هبة الله راوندی قرائت شده، و این عبارات در برگ پایانی آمده است: «بلغت القراءة والله الحمد و وقع الفراغ منه فی الخامس ... من ذی الحجة سنة سبعین و خمسين ... قرأه علی الامام قطب الدین شیخ الاسلام ابوالحسین الراوندی ...».

در پایان جلد نخست نیز عبارت مقابله چنین آمده است: «بلغ القراءة الی هاهنا و انتهت الجزء الأول فی الثالث عشر من شوال سنة سبعین و خمس مئة». چهار سطر پایانی کتاب به خط حیدر بن ابی الفضل بن حسن مهیمن کاشانی در سال ۵۶۹ هـ. است. از آغاز نسخه اندکی افتادگی دارد و پنج برگ نخست آن در سده ۹ هـ. نونویس شده، قدری رطوبت و آفت دیده و مرمت گردیده است.

«شماره نسخه: ۱۳۶۷۹»

۵۷. الاستبصار فیما اختلف فيه من الأخبار (جلد ۳ و ۴) (۴۹) (حدیث - عربی)
 آغاز: «کتاب الجهاد، باب من تستحق أن تقسم الغنائم فیهم، أخبرنی الشیخ رضی الله عنه، عن أحمد بن محمد، عن أبیه، عن الصقار».

انجام: «فقد رویته بهذه الأسانید، عن الحسین بن سعید، عنهم ... و ما ذکر...» افتاده. نسخه حاضر جزء دوم کتاب است و تا پایان کتاب را دربردارد.

گزارش نسخه: □ نوع خط: نسخ □ نام کاتب: محمد بن حسن بن محمد بن عباس □ تاریخ کتابت: اواخر ۵۶۹ یا اوائل ۵۷۰ هـ. (به قرینه نسخه قبلی) □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۷۴ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۶/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: مانند نسخه قبل است، بخشی از مشیخه آن افتاده است. چند برگ از لابه لای نسخه در سده ۹ نونویس شده، اندکی رطوبت دیده، برخی برگها آفت دیده و مرمت شده است. «شماره نسخه: ۱۳۶۸۰»

